

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kristi Vainura

FK090

LIHTSUSTATUD AJATAMISE MÕJU FÜÜSILISE ISIKU
MAKSUKÄITUMISELE

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2012

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Finantskolledž	Kuu ja aasta: juuni 2012
Töö pealkiri eesti keeles: Lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele Название работы на русском языке: Влияние рассрочки уплаты налоговой задолженности в упрощённом порядке на налоговое поведение физических лиц	
Töö autor: Kristi Vainura	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 41 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 33 allikat, millele on tekstis viidatud. Võõrkeelne kokkuvõte on koostatud vene keeles.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on analüüsida lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Anda ülevaade maksuvõla mõistest ja tekkimisest.2. Anda ülevaade maksuvõla likvideerimisest ja sissenõudmisest.3. Anda ülevaade maksuvõlgade tasumise ajatamisest tava ja lihtsustatud korras.4. Analüüsida maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele. <p>Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis on omakorda jaotatud kaheks alapeatükiks. Uurimismeetodina kasutatakse kvalitatiivset meetodit lihtsustatud ajatamiste taotluste, erialase kirjanduse analüüsi ja intervjuu kujul ning kvantitatiivset andmete analüüsi statistiliste arvnäitajate puhul.</p> <p>Analüüsi käigus selgus, et lihtsustatud ajatamist kasutavad füüsiliste isikute seas peamiselt füüsilisest isikust ettevõtjad. Selgus, et ajatamisgraafikute tühistamist on jäänud küll vähemaks kuid isikute, kes peale ajatamist jätkuvalt võlgades on, arv kasvas. Töös jõutakse järeldusele, et lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele praktiliselt puudub. Siiski on see abiks makseraskustes maksukohustuslasele ja aitab kaasa maksusumma laekumisele.</p>	
Võtmesõnad: maksuvõlg, ajatamine, lihtsustatud ajatamine, maksukäitumine, sissenõudmine	
Ключевые слова: налоговая задолженность, рассрочка, рассрочка в упрощённом порядке, налоговое поведение, взыскание	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsemisele lubatud	
Kolledži direktor: Uno Silberg	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MAKSUVÕLAD JA NENDE LIKVIDEERIMINE	6
1.1. Maksuvõla mõiste ja tekkimine	6
1.2. Maksuvõla likvideerimine ja sissenõudmine	13
2. MAKSUVÕLA TASUMISE AJATAMINE	19
2.1. Maksuvõla tasumise ajatamise võimalused	19
2.2. Lihtsustatud ajatamine ja selle mõju füüsilise isiku maksukäitumisele	25
KOKKUVÕTE	32
PE3IOME	35
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	37
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	41

SISSEJUHATUS

Eesti riiklike maksude maksuhalduriks on Maksu- ja Tolliamet, kelle seadusest tulenev roll ühiskonnas on tõhus ja täpne maksude haldamine, ettevõtluse hõlbustamine ning ühiskonna ja majanduse kaitsmine. Riikliku järelevalve teostajana on ta kohustatud sisse nõudma kõik tasumata jäetud maksud.

Isikute maksukäitumist ja erinevate tegurite mõju sellele on uuritud pikka aega. Teades kuidas üks või teine tegur maksukäitumisele mõjub, on võimalik neid rakendada nii, et isikute maksukäitumine paraneks. Eesti riigieelarve koosneb suures osas maksudena kogutud rahast ning selleks, et riik saaks eksisteerida on oluline, et maksulaekumine oleks maksimaalselt tagatud. Lisaks tuleks maksude maksimaalne laekumine tagada võimalikult väikeste kuludega. Seetõttu on maksuhalduri ja riigi huvides mõjutada isikute maksukäitumist nii, et maksud deklareeritakse ja tasutakse õigeaegselt ilma et maksuhaldur peaks sunnivahendeid kasutamata.

Lõputöö teema valimisel lähtus autor teema uudsusest, mis seisneb selles, et lihtsustatud ajatamist võimaldatakse füüsilistele isikutele alles alates 2008. aasta teisest poolest. Lisaks pakkus teema autorile huvi, kuna autor puutub sageli oma töös kokku lihtsustatud ajatamisega. Autorile teadaolevalt pole sellekohast uurimust veel tehtud.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna Eesti Pank prognoosib 2012. aastaks jätkuvat majanduse madalseisu ning ei välista ka majanduslangust. Eelnimetatud olukord toob paratamatult kaasa maksuvõlgade kasvu ning isikute võimetuse maksuvõlga koheselt tasuda. Riigile ja maksuhaldurile tekitab maksuvõlgade kasv lisakoormust, mille tõttu on vajalik teha lisakulutusi selleks, et maksuvõlad võlgnikelt sisse nõuda.

Probleem seisneb selles, et viimastel aastatel on riigieelarve olud defitsiidis. Riik on vähendanud kulusid ja otsinud lahendusi olukorra parandamiseks. Lihtsustatud korras maksuvõlgade ajatamise võimalus loodi selleks, et tõsta vabatahtliku maksulaekumist säästes kliendi aega ja juhindudes kulusid kokkuhoidvast töökorraldusest. Lihtsustatud ajatamise tühistamisele järgneb aga tavapärane maksuvõlgade sissenõudmise protsess, seega on olukorras kus ajatamisest kinni ei peeta sissenõudmise kulud lõpptulemusel suuremad.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade maksuvõla mõistest ja tekkimisest.
2. Anda ülevaade maksuvõla likvideerimisest ja sissenõudmisest.
3. Anda ülevaade maksuvõlgade tasumise ajatamisest tava ja lihtsustatud korras.
4. Analüüsida maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele.

Lõputöös kasutatakse kvalitatiivset meetodit lihtsustatud ajatamiste taotluste ning erialase kirjanduse analüüsi ja intervjuu kujul. Kvantitatiivset meetodit kasutatakse statistiliste andmete analüüsil, mis on saadud maksukohustuslaste registrist tehtud päringu tulemusel. Kuna maksukohustuslaste registrist saadud andmed on isikustatud ja juurdepääsu piiranguga, siis ei ole neid ka lõputööde lisades välja toodud. Lõputöös kajastatud statistilised näitajad põhinevad maksukohustuslaste registri arvandmetel seisuga veebruar 2012 aasta.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, millest esimene käsitleb maksuvõla mõistet ning tekkimise ja likvideerimise võimalusi. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade maksumaksja kohustustest ja füüsiliste isikute peamistest maksukohustuse tekkimise alustest. Eraldi on välja toodud maksuvõlgadega seotud statistika. Peatüki teises alapeatükis on käsitletud maksuõigussuhte lõppemise aluseid. Keskendutakse maksukohustuse täitmisele läbi tasumise ja tasaarvestamise. Käsitletakse maksuvõlgade sissenõudmisega seotud maksuhalduri toiminguid ja õigusi.

Teises peatükis antakse ülevaade maksuvõlgade ajatamisest tava ja lihtsustatud korras ning analüüsitakse lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele. Teise peatüki esimeses alapeatükis selgitatakse ajatamise võimalusi nii tava kui lihtsustatud korras ja tuuakse välja tingimused ajatamistaotluse esitamiseks. Lisaks antakse põgus ülevaade ajatamise võimalustest Venemaal. Peatüki teises alapeatükis—analüüsitakse maksukohustuslaste registri 2010. aasta lihtsustatud ajatamise statistilisi arvandmeid ja lihtsustatud ajatamise taotlusi ning intervjuu käigus saadud infot.

Töö allikatena kasutatakse eesti- ja võõrkeelset erialakirjandust, teemakohaseid kehtivaid õigusakte, läbi viidud uuringuid ning Eesti ja teiste riikide maksuadministratsioonide ametlikel kodulehekülgedel avaldatud informatsiooni.

1. MAKSUVÕLAD JA NENDE LIKVIDEERIMINE

1.1. Maksuvõla mõiste ja tekkimine

Maksuõigus on avalik õigus ning maksud kehtestatakse avalikes huvides. Maksumaksjal on kohustus tagada maksu õigeaegne tasumine. Kui maksud jäävad õigeaegselt tasumata, tuleb maksumaksjal lisaks maksusummale arvestada ja tasuda ka arvestatud intressid. Selleks, et hoiduda maksuvõlgade tekkimisest, on oluline teada maksuvõla olemust ja tekkimise võimalusi.

Eesti maksusüsteem koosneb riiklikest ja kohalikest maksudest. Riiklikud maksud sätestatakse seadusega ning riiklike maksude haldajaks on Maksu- ja Tolliamet. Eestis on kaheksa riikliku maksu: tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, aktsiisid, maamaks, raskeveokimaks, hasartmängumaks ja tollimaks. Kohalikud maksud kehtestab iga kohalik omavalitsusüksus kohalike maksude seaduses sätestatud korras. Kohalikeks maksudeks võib olla: reklaamimaks, teede- ja tänavate sulgemise maks, parkimistasu, mootorsõidukimaks, loomapidamismaks ja lõbustusmaks. Kohalike maksude haldajaks on valla- või linnavalitsus või muu linna või valla ametiasutus.¹

Kõikide maksude kohta kehtivaid üldpõhimõtteid sisaldab Eesti maksusüsteemi reguleerivaks raamseaduseks olev maksukorralduse seadus (MKS), millega kehtestatakse maksumaksja ja maksuhalduri omavahelise suhtlemise reeglid ning maksuhalduri ja maksukohustuslase õigused, kohustused ja vastutus. MKS sätestab maksumenetluskorra ning maksuvaidluste lahendamise korra².

Maksu legaalfiniitioon on toodud MKS § 2, mille alusel on maks seadusega või seaduse alusel maksumaksjale pandud ühekordne või perioodiline rahaline kohustus, mis kuulub täitmisele seaduses või määruses ettenähtud korras ja ajal ning mille eesmärk on riigile või kohalikule omavalitsusele avalik-õiguslike ülesannete täitmiseks vajaliku tulu saamine. Maksukohustus tekib vahetult seaduses sätestatud teokoosseisu saabumisel ja maksudeklaratsiooni mitteesitamine või esitamine valede andmetega ei muuda maksukohustust olematuks.³ MKS

¹ Lehis, L., *Maksuõigus* (Tallinn Juura 2009), lk 30,43,44

² Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud 01.07.2002 – RT I 2002, 26, 150...RT I, 22.12.2011,38 § 2

³ Lehis, *Maksuõigus*, supra nota1, lk114

sätetab lisaks maksukohustusele veel teisigi rahalisi kohustusi nagu kinnipidamiskohustus, vastutuskohustus ja kõrvalkohustused. Kõrvalkohustusteks on tähtpäevaks tasumata jäänud maksusummalt arvestatav intress, sunniraha või asendustäitmise kulud. Rahaliste kohustuste kõrval on MKS ära toodud ka mitterahalised kohustused nagu deklareerimiskohustus, dokumentide säilitamise kohustus, arvestuse pidamise kohustus, kaasaaitamiskohustus ja registreerimiskohustus.

Rahaliste ja mitterahaliste kohustuste kontrolliks sätestab MKS maksuhalduri ülesanded, milleks on: kontrollida maksude arvestamise ja tasumise õigsust ja jälgida, et maksude tasumine ja maksusoodustuste kohaldamine oleks seadusega kooskõlas ning arvestada ja määrata juurde või tagasimaksmisele kuuluvad maksusummad. Samuti nõuda sisse maksuvõlad ja kohaldada sunnivahendeid ja karistusi maksuseaduste rikkujate suhtes.

Riikliku maksuhaldurina on üheks Maksu- ja Tolliameti kohustuseks pidada kõikide maksukohustuslaste kohta maksuarvestust, mis hõlmab kõiki isiku kohustusi ning nõudeid eraldi iga maksu ja makse liigi ning intresside kohta. Maksuhaldur on kohustatud andma maksukohustuslasele infot tema maksuvõlgade, temale tagastatud või tasaarvestatud maksusummade ja intressi kohta, mille sundtäitmise aegumistähtaeg ei ole möödunud.⁴

Igal isikul on võimalik tutvuda oma maksukohustusega e-maksuametis/e-tollis, saada teavet infotelefoni kaudu või teenindusbüroost. Võlainfo on avalik informatsioon, mille teadasaamiseks piisab päringu teostamisest maksuhalduri kodulehel. Selleks, et päringut teostada peab teadma vaid huvipakkuva isiku registrikoodi või isikukoodi. Maksuvõlgadest mitteteadmine ei vabasta isikut maksukohustusest⁵.

Maksukohustuste täitmine peab olema tagatud maksukohustuslase poolt. MKS § 6 järgi on maksukohustuslane maksumaksja, maksu kinnipidaja või muu isik kes vastutab seaduse või lepingu alusel maksumaksja või maksu kinnipidaja maksukohustuste eest. Maksukohustuslane võib olla nii juriidiline kui ka füüsiline isik või riigi-, valla- või linnaasutus.

Maksukohustuste õigeaegselt täitmata jätmisel tekib maksuvõlg. Vastavalt MKS § 32 on maksuvõlg maksukohustuslase poolt tähtpäevaks tasumata jäetud maksusumma ja tähtpäevaks

⁴ Samas lk112

⁵ Lillemets, K., „Võlg on võõra oma ehk kuidas tekkinud võlakoormaga hakkama saada“ (2009), <www.emta.ee/index.php?id=25589&tpl=1071> (02.03.2012)

tasumata jäetud maksusummalt arvestatud intress ning tollivõlast tulenev tähtpäevaks tasumata maksusumma ja sellelt arvestatud intress. Maksuvõlg tekib seega olukorras, kus isik jätab mingil põhjusel täitmata oma seadusest tuleneva kohustuse riigile maksusumma üle kanda. Põhjuseid, miks maksusummat riigile ei tasuta võib olla mitmeid. Tegemist võib olla isiku ajutise või püsiva maksejõuetusega või teadlikult maksude tasumisest kõrvale hoidmisega aga ka sellega, et isik ei ole teadlik oma maksukohustusest.

Kui maksukohustust ei ole tasutud ettenähtud ajaks, siis on maksukohustuslane kohustatud arvestama ja tasuma tähtpäevaks tasumata maksusummalt intressi. Maksuintress on maksukohustuse täitmisega viivitamise eest määratud lisamakse, millel on ühtlasi kahju hüvitamise ja mõjutusvahendi funktsioon. Intressikohustus eeldab põhivõla kehtivust, mis tähendab, et kui maksusumma aegub või kustutatakse, siis lõppeb ka intressikohustus.⁶

Intress on maksuõigussuhtest tulenev kõrvalkohustus, mille suurus on 0,06% päevas ja mida arvestatakse alates päevast, mis järgneb päevale, millal maksu tasumine seaduse järgi pidi toimuma, kuni tasumise või tasaarvestamise päevani (viimane kaasa arvatud). Intressi tuleb tasuda ka siis, kui maksukohustuslasele tagastati või kanti tema teiste kohustuste katteks rohkem, kui seda oleks pidanud tegema MKS alusel ning selline tegevus toimus maksukohustuslase taotluse alusel. Intressi arvestatakse sellisel juhul alates summa tagastamise või tasaarvestamise päevast kuni päevani, kui summa maksuhaldurile tagastatakse või tasaarvestatakse.⁷ Seega mida kauem maksuvõla tasumisega viivitatakse, seda suuremaks kasvavad intressid.

Kuna lõputöös uuritakse lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele, siis käsitletakse siin üksnes füüsilise isikuga seotud maksukohustusi. Füüsilise isiku maksukohustus võib tekkida peamiselt kolmel viisil maksukohustuslane deklareerib maksu, kuid ei tasu seda tähtaegselt, Maksu- ja Tolliamet määrab kontrolli tulemusena maksu, mida pole deklareeritud ja tasutud, Maksu- ja Tolliamet väljastab maksuteate, kuid isik ei tasu sellega tekkinud kohustust. Üldjuhul tekib füüsilise isiku maksukohustus saadud tulult ning tema omandis või kasutuses oleva maa maksustamisest.

Tulumaksuseaduse (TuMS) § 12 kohaselt maksustatakse residendist füüsilise isiku maksustamisperioodil kõikidest tuluallikatest saadud tulu olenemata sellest, kas tulu on saadud Eestis või väljaspool Eestit. Sealhulgas: palgatulu, ettevõtlustulu, kasu vara võõrandamisest,

⁶ Lehis, *Maksuõigus*, supra nota 1, lk 110-115

⁷ Maksukorralduse seaduse §115, 117

renditulu ja litsentsitasud, intressid, dividendid, pensionid, stipendiumid, toetused, preemiad, hasartmängu võidud, kindlustushüvitised ja väljamaksed pensionifondist.⁸

Füüsiliste isikute tulude maksustamisperiood on kalendriaasta ja maksuobjekt selgitatakse välja kogu maksustamisperioodi jooksul aset leidnud maksustavate soorituste kogumilt. Selleks, et teada saada oma maksukohustus, tuleb esitada füüsilise isiku tuludeklaratsioon maksustamisaastale järgneva aasta 31. märtsiks. Tuludeklaratsiooni on võimalik esitada elektroonselt läbi e-maksuameti/e-tolli või paberkandjal. Esitades deklaratsiooni läbi e-maksuameti/e-tolli, saab maksukohustuslane kohe peale deklaratsiooni kinnitamist teada, milline on tulemus ning kui suur on summa mis kuulub juurdemaksmisele või tagasisaamisele. Paberkandjal deklaratsiooni esitanud isik saab oma maksukohustusest üldjuhul teada alles kuu aega enne tasumise tähtaega, sest maksuhaldur arvestab juurdemaksmisele kuuluva maksusumma ja saadab sellekohase teate maksukohustuslasele hiljemalt 30 päeva enne tasumise tähtaega⁹. Kohustatud summa tuleb tasuda üldjuhul 1. juuliks või kui maksukohustuslane on deklareerinud ettevõtlustulu või kasu vara võõrandamisest, siis 1. oktoobriks¹⁰. Abikaasad kes esitavad ühise tuludeklaratsiooni vastutavad maksukohustuse eest solidaarselt. Tulumaksumäär on alates 1. jaanuarist 2008. aastast 21%¹¹.

Juurdemaksmisele kuuluv summa tekib olukorras, kus isik on saanud maksustamisperioodil maksustatavat tulu millelt ei ole tulumaksu kinni peetud või millelt on tulumaks valesti kinni peetud. Autor võib oma tööalaseid kogemusi üldistades väita, et kinnipidamata jäänud maksud tekivad enamasti vara võõrandamisel. Valesti kinni peetud tulumaksuga seotud juurdemaksed on tingitud aga olukorrast, kus väljamakse tegija on valesti rakendanud maksuvaba tulu.

Olukorras, kus isik on saanud maksustatavat tulu millelt on kohustus tulumaks tasuda, tuleb maksukohustuslasel esitada tuludeklaratsioon. Kui isik seda ei tee on vastavalt MKS-ile maksuhalduril õigus maks määrata.

Füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) on füüsiline isik, kellel on lisaks tulumaksu kohustusele, ka sotsiaalmaksu tasumise kohustus. FIE-l on kohustus tasuda avansilisi sotsiaalmaksu makseid iga kvartal seaduses ettenähtud miinimumi ulatuses. Sellist kohustust ei ole FIE-del, kelle eest tasub

⁸ Tulumaksuseadus, 15.12.1999, jõustunud 01.01.2000 – RT I 1999,101,903...RT I,28.12.2011, 63, § 3,12

⁹ Maksukorralduse seaduse § 88

¹⁰ Tulumaksuseaduse § 44,46

¹¹ Maksu- ja Tolliamet „Tulumaksumäär ja maksuvaba tulu suurus 2008. aastal“ (2008), <www.emta.ee/index.php?id=22816> (02.03.2012)

tööandja või sotsiaalkindlustusamet iga kuu sotsiaalmaksu miinimumkohustuse. Lisaks on FIE-l kohustus esitada füüsilise isiku tuludeklaratsiooni ettevõtlusvorm, mille alusel arvestab maksuhaldur FIE eelmise maksustamisperioodi eest juurdemaksmisele kuuluva tulu- ja sotsiaalmaksu.¹² FIEde maksuvõlad on tihti tingitud teadmatuses aga sageli tuleb ette ka ajutist makseraskust. FIEde, ei ole sageli teadlikud oma kohustustest ning maksuvõla olemasolu avastatakse alles siis, kui maksuhaldur neid sellest teavitab. Harvad ei ole ka juhused, kus FIE registreerib ettevõtluse ning siirdub seejärel välismaale, sealt naastes ootavad teda ees maksuvõlad.

Lisaks tulumaksu ja sotsiaalmaksu kohustusele on paljudel isikutel maamaksu tasumise kohustus. Maamaksu tasumise kohustus on maaomanikel ja teatud tingimustel ka maa kasutajatel. Maamaksu puhul on maksu sissenõutavaks muutmiseks vajalik haldusakti (maksuteate) andmine. Maamaksu määr on 0,1 kuni 2,5% maa maksustamishinnast aastas ning maamaksu määra kehtestab kohaliku omavalitsusüksuse volikogu. Kuni 64 eurone maks tuleb tasuda 31.märtsiks, kui maks ületab 64 eurot, tasutakse pool, kuid mitte vähem kui 64 eurot 31. märtsiks ja ülejäänud maksuosa 1. oktoobriks.¹³

Maamaksuvõlgade tekkimine on sageli tingitud teadmatuses. Isikud ei ole maksukohustusest teadlikud erinevatel põhjustel. Maamaksuteated saadetakse maksukohustusele elektrooniliselt e- kirja teel või posti teel lihtkirjana, kuid erinevatel põhjustel ei jõua kõik kirjad adressaatideni. Elektroonilise maksuteate võib maksuhaldur väljastada vaid juhul kui on olemas adressaadi nõusolek¹⁴. Põhjuseid miks maksuteade maksumaksjani ei jõua on erinevaid nagu puuduv postkast või on ligipääs sellele takistatud; samuti ei ole välistatud, et isik ei ela enam maksuhaldurile teadaoleval aadressil. Elektroonilise maksuteate korral esineb sageli olukordi, kus maksumaksja on maksuhaldurile edastanud oma elektronposti aadressi, kuid mingil põhjusel ta seda enam ei kasuta.

Maksuvõlglaste arv 2012. aasta alguses oli 73 284 kellest 77% ehk 56 557 on füüsilised isikud ja 16 727 juriidilised isikud. Kuigi enamus maksuvõlgnikest on füüsilised isikud moodustab nende võlg üksnes 8,5% kogu maksuvõlast ehk 31,8 miljonit eurot.¹⁵

¹² Maksu- ja Tolliamet „FIE ABC“ (2011) < www.emta.ee/index.php?id=4495 > (01.03.2012)

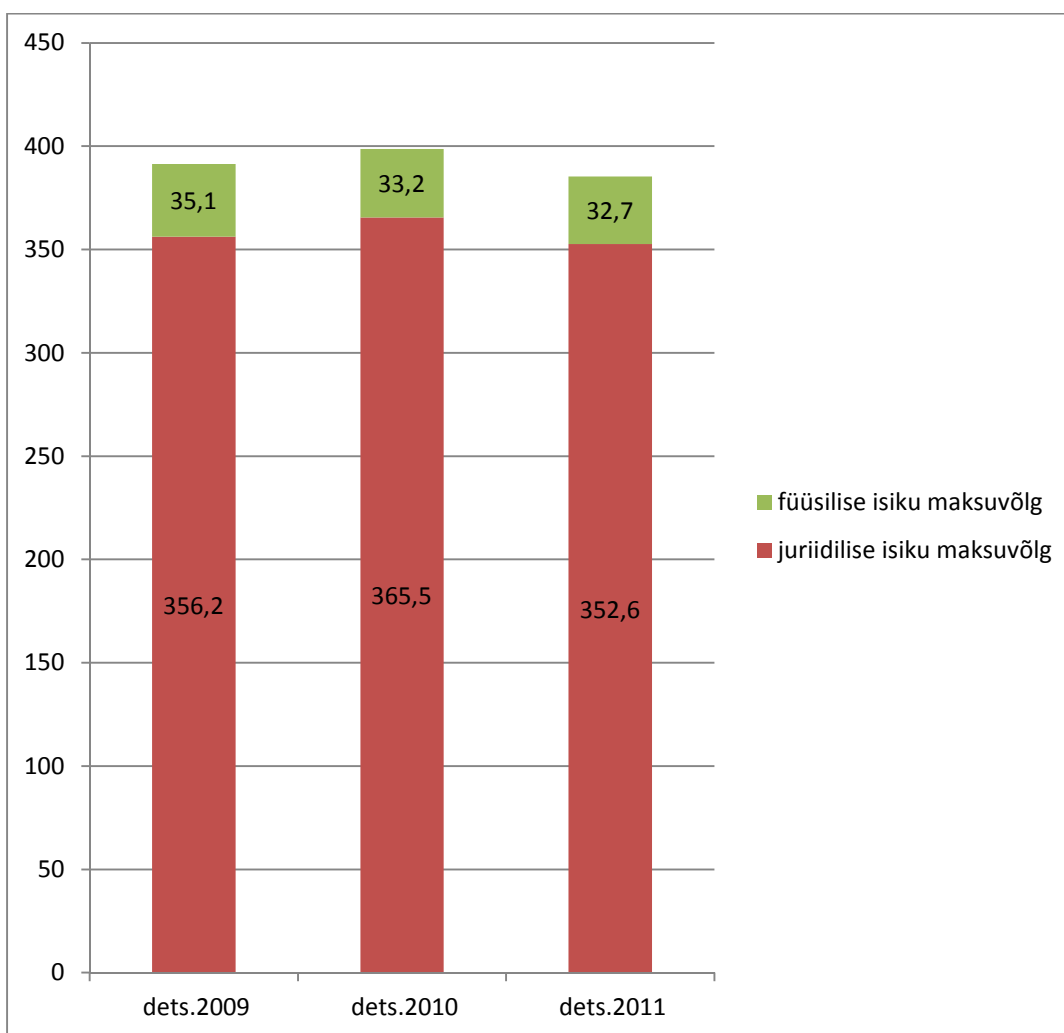
¹³ Maamaksuseadus, 06.05.1993, jõustunud 01.07.1993 – RT I 1993, 24 428...01.01.2011

¹⁴ Ernits, M., „Kätte toimetamisest põhiõiguste valguses“ 5 Juridica (2004), 121-133, lk324

¹⁵ Autori koostatud Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registri arvandmete põhjal.

Statistiliste andmete võrdluses moodustas 2011. aasta detsembri seisuga maksuvõlg 385,3 miljonit eurot. Koguvõlast 32,7 miljonit eurot oli füüsiliste isikute maksuvõlg ning 352,6 miljonit eurot oli juriidiliste isikute maksuvõlg.¹⁶

Joonisel (vt joonis 1) on näha, et 2011. aasta maksuvõlg on langenud mitte ainult 2010. aasta detsembriga võrreldes, kui maksuvõlg ulatus 398,7 miljoni euroni, vaid ka 2009. aasta detsembriga võrreldes, mil maksuvõlg oli 391,3 miljonit eurot. Füüsilise isiku maksuvõlg langes 2010 aasta lõpuks 33,2 miljoni euroni ja on 2011. aasta lõpuks veel pisut langenud kuni 32,7 miljoni euroni.

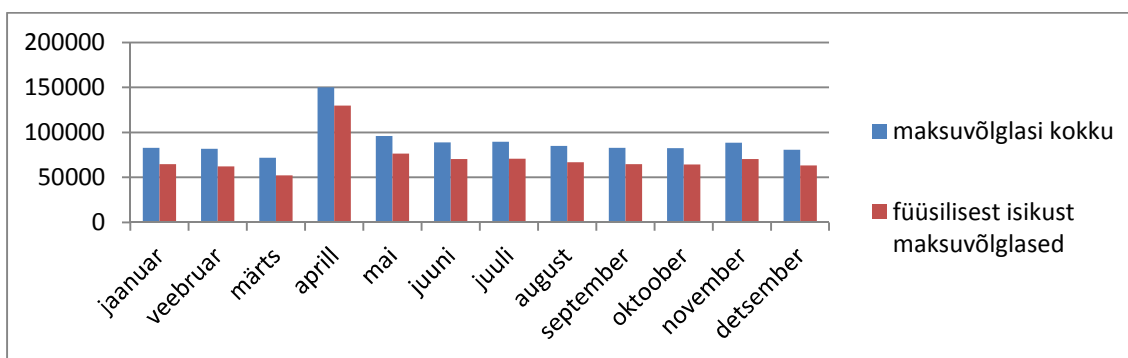

Joonis 1. Maksuvõlgade dünaamika miljonites eurodes 2009-2011. aastal¹⁷

¹⁶ Samas

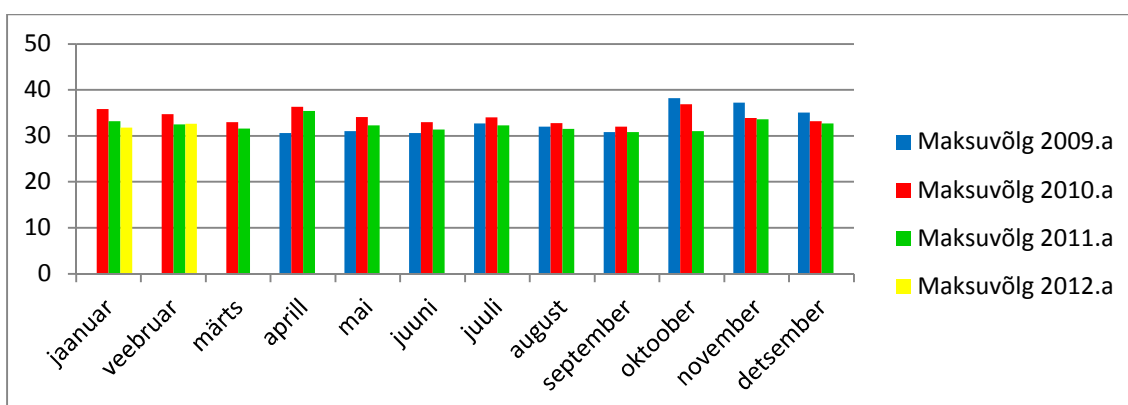
¹⁷ Samas

Siinkohal tahaks eraldi välja tuua 2011. aasta maksuvõlgnike arvu muutumise kuude lõikes. Joonisel (vt joonis 2) on näha, et võlgnike arv kasvab aprillis. Selline järsk tõus on tingitud maamaksu tasumise tähtpäeva saabumisest ja samuti kajastub siin FIE sotsiaalmaksu esimese kvartali avansiliste maksete tasumise tähtpäev. Näha on mõningat tõusu juulis ja novembris, mis on samuti tingitud FIE sotsiaalmaksu avansilise makse tähtaja saabumisest. Kui aga võrrelda maksuvõlgnike arvu 2011 aasta alguses ja lõpus siis selgub, et võlgnike arv on vähenenud.

Joonis 2. Maksuvõlglaste dünaamika 2011. aastal¹⁸

Kui 2011. aasta detsembri seisuga on võlgnike arv võrreldes aasta alguse seisuga vähenenud, siis järgmisel joonisel (vt joonis 3) on näha, et ka füüsiliste isikute võlasumma on samal perioodil pisut vähenenud. Kui 2009. aasta lõpuks oli maksuvõla summa füüsilistel isikutel tõusnud 35,1 miljonini, siis 2010 aasta lõpuks langes see taas 33,2 miljonini ja 2011 aasta lõpuks isegi 32,7 miljonini.

Joonis 3. Füüsiliste isikute maksuvõlgade dünaamika miljonites eurodes 2009.aasta aprillist kuni 2012. aasta veebruarini¹⁹

¹⁸ Samas

¹⁹ Samas

Uurimisülesande käigus selgus, et maksuvõlg on maksumaksja poolt tähtpäevaks tasumata jäetud maksusumma ja sellelt arvestatud intress. Maksukohustuse täitmine peab olema tagatud maksukohustuslase poolt õigeaegselt. Füüsiliste isikute maksuvõla moodustavad üldjuhul tasumata tulumaks, maamaks ja FIEde puhul ka sotsiaalmaks. Maksuvõlad tekivad erinevatel põhjustel, näiteks siis, kui isikud ei ole teadlikud oma maksukohustusest, neil puudub võimalus maksusumma tasuda või nad hoiavad tahtlikult maksmisest kõrvale. Maksuvõlg tekib olenemata sellest, kas maksusumma on jäetud tasumata tahtlikult, teadmatusest või mõnel muul objektiivsel põhjusel.

1.2. Maksuvõla likvideerimine ja sissenõudmine

Maksukogumise peamine eesmärk on rahaliste vahendite kogumine riigivõimu teostamiseks ja riigi eksisteerimiseks. Maksukohustuslaste võlg ei saa olla aktsepteeritav riigi eksisteerimise ja jätkusuutlikkuse seisukohalt. Selleks, et oleks tagatud maksukohustuste täitmine on riik kehtestanud vajalikud sunnimeetmed. Riigi huvides on maksimaalne maksulaekumine minimaalsete kuludega. Selle tagamiseks on oluline, et maksude tasumine oleks vabatahtlik ja motiveeritud. Samuti tuleks alustada tööd maksuvõlgnikega kohe võlgade tekkimise järgselt.

Maksuõigussuhe võib lõppeda maksukohustuse täitmise, aegumise, kustutamise või isiku surma korral, kui kohustusi pärandina üle ei võeta. Maksukohustuse täitmine võib toimuda maksmise, tasaarvestamise või täitemenetluse läbi.²⁰

Maksuvõla tasumine võib toimuda maksumaksja poolt, kolmanda isiku poolt või täitemenetluse teel. MKS § 105 näeb ette, et maksusumma tasutakse selleks ettenähtud kontole. Selleks et raha laekuks õigele kontole on kindlasti vaja ära märkida maksukohustuslase personaalne viitenumber, mille leiab maksuhalduri veebilehelt või e-maksuametis/e-tolli rubriigist nõuded ja kohustused²¹.

Alates 2011 aastast on võimalik makseid teostada e-maksuameti/e-tolli rakenduses „alusta maksmist“ vahendusel, mis on mugav ja vähendab olukorda kus personaalse viitenumbri sisestamisel võidakse eksida. Raha võib maksumaksja ettemaksukontole kanda ka enne

²⁰ Lehis, *Maksuõigus*, supra nota1 lk 117,118

²¹ Maksu- ja Tolliamet, „Viitenumbrid“ < www.emta.ee/index.php?id=1680> (04.03.2012)

maksukohustuse tähtpäeva saabumist. Ettemaksu tegemise võimalus tagab kindlustunde.²² Ettemaksu võimalust kasutavad paljud maksumaksjad. Näiteks saades maksuteate maamaksu kohta veebruari lõpus, tasutakse maksukohustus esimesel võimalusel, mitte ei jääda ootama maksukohustuse täitmise tähtaega. Nii käitudes kindlustavad isikud raha õigeaegse laekumise ja maandavad riski, et kohustus ununeb.

Kõige lihtsam kiirem ja odavam on tasuda maksuvõlg kohe kui see tekib. Kui isik ei ole ajutise makseraskusest tingitult võimeline maksukohustust tähtajaks tasuma on tal võimalik taotleda maksuvõla tasumise ajatamist. Ajatamine on maksuvõla tasumine osade kaupa igakuiselt maksegraafiku alusel.²³

MKS § 105 võimaldab maksukohustuse täitmist ka tasaarvestusega. Tasaarvestamine toimub ettemaksukontol olevate vabade vahendite arvelt kohe kui nõue tekib. Tekkinud tagastusnõude arvelt saab kustutada juba olemasolevat maksuvõlga või jäetakse tekkinud tagastusnõue tulevaste kohustuste katteks. Füüsilistel isikutel toimub selline tasaarvestamine peamiselt tuludeklaratsiooni alusel tekkinud tagastusnõude alusel kui tagastatav summa läheb juba olemasolevate kohustuste või jäetakse tulevaste kohustuste katteks. Tuludeklaratsiooni alusel tagastatava summa saab maksukohustuslane jätta tulevaste kohustuse tarvis või tulevase maamaksu katteks tehes vastava märke tuludeklaratsioonis.

Olukorras, kus maksumaksja jätab talle määratud maksukohustuse täitmata on maksuhaldur kohustatud maksuvõla sisse nõudma. Maksuhalduril on õigus maksuvõlg sundtäita, kui kohustuse täitmise tähtpäev on saabunud, nõue on muutunud sissenõutavaks, maksuvõlg ei ole ajatatud, aegunud, kustutatud ega lõppenud, haldusakti täitmist pole peatatud ja vastav haldusakt, mis sisaldab nõuet on maksukohustuslasele teatavaks tehtud. Maksuhaldur on kohustatud enne sundtäitmist andma maksukohustuslasele vähemalt üks kord tähtaja maksuvõla tasumiseks ning hoiatama mittetäitmise tagajärgede eest.²⁴

Maksuvõla tasumise tähtaeg ja sundtäitmise hoiatus antakse maksumaksjale iseseisva korraldusena ja see tuleb täita 10 päeva jooksul korralduse saamise päevast alates. Erandina võib maksuhaldur võla tasumiseks anda ka 48 tundi peale korralduse kättesaamist, kuid selleks peab

²² Maksukorralduse seaduse § 105

²³ Estonian Tax and Customs Board, "Useful information on tax arrears", <www.emta.ee/index.php?id=29918> (14.03.2012)

²⁴ Maksukorralduse seaduse § 128

maksuhalduril olema põhjendatud kahtlus, et viivitades muutub võla sissenõudmine võimatuks. Kuid hoiatus võib olla ka märkusena maksuteates või maksuotsuses ja sellisel juhul ei ole maksetähtaja ületamisel uut hoiatust teha vaja.²⁵ Kohustus maksukohustuslast ette hoiatada annab maksukohustuslasele võimaluse vabatahtlikult võlg ära tasuda ja pääseda seeläbi edasistest sanktsioonidest.

Kui maksukohustuslane ei täida maksukohustust haldusaktis etteantud tähtjaks, on maksuhalduril õigus võla sissenõudmiseks alustada täitetoiminguid. Samas on maksuhalduril õigus loobuda maksuvõla sundtäitmisest, mille sissenõudmine on maksukohustuslase maksejõuetuse tõttu lootusetu ning pankroti avalduse esitamine pole otstarbekas või sundtäitmisega seotud kulud ületavad sissenõutava summa²⁶. Maksuvõlgade sissenõudmine takistab isikute võlgu elamist riigi heaolu arvel.

Täitetoimingutest on maksuhalduril õigus pöörata sissenõue võlgniku rahalistele või varalistele nõuetele, taotleda võõrandamise keelumärke kandmist vararegistrisse ja anda korraldus väärtpaberite või väärtpaberikonto blokeerimiseks²⁷.

MKS § 131 näeb ette maksuhalduri õiguse pangakontode arestimiseks ja sellelt raha ülekandmiseks selleks määratud kontole maksuvõla ulatuses, kuid seda ainult summale, mis ületab võlgniku ja iga tema ülalpeetava pereliikme kohta ühe kuupalga alammäära suurust summat. Keelumärked varale ja blokeering väärtpaberi tehingutele on meetmed, mis välistavad võimaluse maksumaksjal võõrandada vara ilma, et maksuhaldurile võlga tasutaks. Arestitud vara müügi õigust maksuhalduril ei ole ja selleks, et pöörata nõue maksumaksja varale on vaja pöörduda kohtutäituri poole, kes täitemenetluse seadustikus sätestatud tingimustel ja korras vara müüa võib²⁸.

Maksuhaldur võib maksuvõla sissenõudmise anda kohtutäituri menetlusse alles peale seda, kui maksuhaldur on teinud kõik endast oleneva, et maksuvõlg tasutud saaks. Selline piirang on pandud selleks, et vältida võlgnikule liigsete kulude tekkimist, kuna maksuhalduri poolt

²⁵ samas § 129

²⁶ Samas § 128 lg 8

²⁷ Samas § 130

²⁸ Täitemenetluse seadustik, 20.04.2005, jõustunud 01.01.2006 – RT I 2005, 27, 198...RT I 21.03.2011, 35 § 3

teostatavad toimingud on erinevalt kohtutäituri toimingutest maksuvõlglastele tasuta.²⁹ Kuna maksuhalduril on ka rohkem infot maksuvõlglaste kohta, siis on maksuhalduri huvi maksuvõla sissenõudmine kohtutäituri menetlusele anda ainult juhul kui maksuvõlglastel on realiseeritavat vara.

Sissenõutud summast kaetakse esmalt maksuvõlg ja alles pärast maksuvõla täieliku katmist intressivõlg³⁰. Selline nõue on loodud maksumaksja kaitseks, sest erinevalt intressist arvestatakse maksuvõlale iga päev juurde 0,06% intressi. Kui sundtäitmise laekunud rahast ei piisa kõigi nõuete rahuldamiseks, siis täidetakse kohustused nende tekkimise järjekorras. Samal tähtpäeval tekkinud kohustustest, täidetakse esmalt kohustuslik kogumispensioni makse võlg, seejärel töötukindlustusmakse võlg, millele järgneb kinnipeetud tulumaks, sotsiaalmaks, füüsilise isiku tulumaks, maamaks jne. Sellise korraldusega tagatakse esmalt isikustatud maksude laekumine.³¹

Lisaks Eestis tekkinud maksukohustustele on Maksu- ja Tolliametil õigus sisse nõuda ametiabi korras teiste riikide nõuded isiku vastu. Eesti maksuhaldur võib ametiabi anda, vastavasisulise taotluse alusel Euroopa Liitu kuuluvatele riikidele ning riikidele kellega Eestil kehtib vastavasisuline välisleping. Selline õigus kohustusi sisse nõuda on Eestis elavalt, asuvatelt või Eestis vara omavalt maksukohustuslastelt. Ametiabi korras on ka Eestil võimalik maksuvõla sissenõudmist taotleda ka teistelt Euroopa liikmesriikidelt.³²

Õigusrahu põhimõttest tulenevalt on ka sundtäitmise puhul ette nähtud aegumine. Maksuvõla sundtäitmise aegumine on reguleeritud MKS § 132 lg 1, mis sätestab, et maksuvõla sundtäitmise aegumistähtaeg on seitse aastat alates kohustuse täitmise tähtpäeva saabumise aastale järgneva aasta 1. jaanuarist. Sama paragrahvi lõige 3 sätestab põhimõtte, et aegumisega lõpevad maksukohustus ja sellega seotud kõrvalkohustused ning kui eelpool nimetatud tähtaeg on möödunud, siis ei ole maksuvõla sundtäitmine enam lubatud. Eelpool nimetatuga ei tähenda, et sissenõudmisprotsess peab seitsme aastaga lõpule jõudma, vaid seda, et tuleb üksnes alustada sissenõudmist.³³ Seega, kui maksuhaldur pole eelpool nimetatud tähtaja jooksul alustanud

²⁹ Huberg, M., Uusorg, M., Kuusik, G. ja Lehis L. 2009. Eesti maksuseadused koos rakendusaktidega. Õigusaktide kogumik seisuga 15. märts 2009 Lasse Lehis kommentaaridega. Kolmas köide. Kommentaarid. (Tartu Maksumaksjate Liidu Kirjastus 2009), lk59

³⁰ Maksukorralduse seaduse § 128 lg 5

³¹ Samas § 105 lg 6

³² Rahandusministeerium, "Maksukorralduse seaduse seletuskiri" (2012), <<http://www.fin.ee/maksundus>> (16.03.2012)

³³ Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) avaldus E.T. pankroti väljakuulutamiseks, kohtuasi nr 3-2-1-71-06, Riigikohtu Tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.10.2006, RT III 2006,37,312, lõik10

sissenõudmist, siis aegub nii maksuvõlg kui ka sellelt arvestatud intress. Olukorras, kus maksuhaldur on arestinud võlgniku pangakonto, on aga tegemist juba sissenõudmisprotsessi alustamisega ja sellisel juhul sissenõudmise aegumine katkeb.

Tegelikult võib aegumise periood olla veelgi pikem, kuna MKS § 132 lg 4 näeb ette olukorrad kui aegumine katkeb. Aegumine katkeb: maksude tasumise tähtaja pikendamise, maksuvõla tasumise ajatamise, maksuvõla sissenõudmiseks täitemenetluse alustamise ja halduskohtu poolt esialgse õiguskaitse abinõude rakendamise korral. Sellisel juhul hakatakse seitsme aastast aegumistähtaega arvestama uuesti algusest 1.jaanuarist aastal, mis järgneb aastale mil katkemise alus ära langes.³⁴ Sisuliselt tähendab see seda, et maksuvõlg ei aegugi. Selline olukord on võimalik saavutada näiteks olukorras, kus maksuhaldur üritab kord aegumistähtaja jooksul algatada täitemenetlust.

Erinevalt maksuvõla sundtäitmise aegumisest, aegub tasutud maksusummalt arvestatud intressivõla sundtäitmine ühe aastaga arvestades nõude esitamise aasta järgneva aasta 1. jaanuarist. Intressi arvestamise aegumistähtaeg on üks aasta põhivõla täielikku tasumise või tasaarvestamise päevast.³⁵ Seega tuleb maksuhalduril esitada kindlasti intressinõue aasta jooksul peale põhivõla tasumist või tasaarvestamist, sest muidu võimalus intressi sisse nõuda aegub.

Sissenõudmise aegumistähtaeg võib olla küll väga pikk, kuid maksuhalduri ja riigi huvides on maksuvõlg võimalikult kiiresti sisse nõuda. International Monetary Fund (edaspidi IMF) direktorite nõukogu seisukohalt tuleb maksuvõlgnikuga tegelema hakata juba esimeste makseraskuste ilmnemisel³⁶. Just sellisel juhul on kõige tõenäolisem, et maksuvõlad saavad sissenõutud minimaalsete kuludega.

Maksu- ja Tolliamet võttis 2010. aasta alguses kasutusele uue võlahaldussüsteemi, tänu millele muutus sissenõudjate töö automatiseeritumaks. Uus süsteem võimaldab kiiremini reageerida maksuvõlale, saates võlglasele e-kirja kohe peale võla tekkimist ning ka edasiste haldusaktide ja arestide väljastamine on lihtsustatud. Automatiseeritud võlasüsteem võimaldab sissenõudjatel enam keskenduda keerukamatele ülesannetele.³⁷

³⁴ Lehis, *Maksuõigus*, supra nota 1, lk 117-119

³⁵ Maksukorralduse seaduse § 118, 132

³⁶ Borondolo, J., „Collecting Taxes During an Economic Crisis: Challenges and Policy Options.“ (2009), <www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2009/spn0917.pdf> (01.12.2011)

³⁷ Erm, A., „Uue võlahaldussüsteemi täielik rakendamine tõhustas ameti tööd“, <www.emta.ee/index.php?id=27401> (26.03.2012)

Olukorras, kus sissenõudmine ei ole võimalik, on maksuhalduril õigus maksuvõlg kustutada või maha kanda. Maksuhalduril on õigus maksuvõlg kustutada kui tegemist on lootusetu maksuvõlga ning isik on esitanud põhjendatud taotluse; pankrotimenetluses kompromissi tegemisel või erandlikel asjaoludel. Erandlike asjaoludena loetakse olukorda, kus sissenõudmine rikuks isiku põhiõiguseid või ohustaks tema eksistentsi. Maksuvõla kustutamise otsusega isiku maksukohustus lõppeb. Sellest tulenevalt, peab otsuse tegemisele eelnema põhjalik asjaolude hindamine. Maksuhaldur ei tohi kustutada võlgu, mille kustutamine pole põhjendatud, sest sellise tegevuse all kannataks õiguskuulekus.³⁸

Isiku surma korral kui puudub pärandvara, on maksuhalduril võimalus maksuvõlg maha kanda. Mahakandmine on pigem tehnilist laadi toiming, mis ei too endaga kaasa maksukohustuse lõppemist vaid jätab võimaluse see siiski sisse nõuda näiteks juhul, kui pärijad otsustavad pärandi vastu võtta.³⁹

Maksude tasumine on isiku kohustus riigi ees ja võlga mitte tasudes nõuab maksuhaldur selle sisse sundkorras. Igal juhul tuleb olukorras, kus puudub võimalus võlg tasuda pöörduda maksuhalduri poole, et selgitada oma võimalused võlast vabanemiseks. Kui isikul on võimalik tasuda maksuvõlg osadena, tuleb täitemenetluse vältimiseks taotleda maksuvõla tasumise ajatamist.

Uurimisküsimuse raames anti ülevaade maksuvõla likvideerimisest ja sissenõudmisest. Selgus, et maksukohustus lõppeb enamasti maksukohustuse täitmise ehk maksusumma tasumise või tasaarvestamisega. Kui maksukohustustlane ei tasu maksusummat ettenähtud ajaks, on maksuhalduril õigus ja kohustus kasutada maksuvõla sissenõudmiseks sunnivahendeid. Esmaseks ning samas ka peamiseks meetmeks on maksuhalduri poolt võlgniku pangakontode arestimine ning võõrandamise keelumärke kandmine vararegistrisse. Olukorras, kus sissenõudmine on lootusetu, on maksuhalduril õigus maksuvõlg kustutada või maha kanda.

³⁸ Rahandusministeerium, "Maksukorralduse seaduse seletuskiri" supra nota 32

³⁹ Samas

2. MAKSUVÕLA TASUMISE AJATAMINE

2.1. Maksuvõla tasumise ajatamise võimalused

Selleks, et maksuvõlad saaksid tasutud ka ajutises makseraskuses olevatel isikutel, võimaldab maksuhaldur maksuvõlgade ajatamist. Ajatamine seisneb maksuvõla tasumises osade kaupa, selleks kehtestatud graafiku alusel. Maksuvõlgade ajatamiseks peab isik pöörduma maksuhalduri poole ja esitama taotluse. Paljud võlgnikud ei ole aga ajatamisest teadlikud ja võlgade tekkimisel väldivad kontakti maksuhalduriga.

Kõik, kellel on maksude tasumisega tekkinud probleemid, peaksid pöörduma maksuhalduri poole, et leitaks mõlemale poolele parim võimalik lahendus⁴⁰. On oluline, et isik kohe makseraskuste ilmnemisel maksuhalduri poole pöörduks, sest mida hiljem probleemiga tegeletakse, seda suuremaks probleem kasvab. Selline üleskutse on ka Austraalia maksuadministratsiooni veebilehel, kus sarnaselt Eestile soovitatakse isikutel ajutiste makseraskuste korral maksuvõla tasumine ajatada.⁴¹ Maksuvõlgade tasumist on võimalik ajatada tavakorras, lihtsustatud korras teeninduskoha kaudu või lihtsustatud korras e-maksuameti/e-tolli kaudu.

Eestis oli 2012. aasta jaanuari seisuga kehtivaid maksuvõlgade tasumise ajatamisgraafikuid kokku 2 686 isikul ja ajatatud maksuvõlg 13,29 miljonit eurot. Kõikidest maksuvõlgade ajatajatest koguni 74,8% ehk 2 010 isiku puhul on tegemist füüsiliste isikutega. Füüsiliste isikute ajatatud maksuvõlg moodustab 25,3% kogu ajatatud maksuvõlast ehk 3,36 miljonit eurot. Füüsilisest isikust maksuvõlgnike võlasummast on üksnes 10,6% ajatatud. Füüsiliste isikute maksuvõla kogusummast on kasutanud vaid 3,6% võimalust oma maksuvõlad ajatada.⁴² Oma tööalaste kogemuste põhjal väidab autor, et sageli esineb olukordi, kus võlgnik ei teagi ajatamise võimaluse olemasolust ja üritab ise maksuvõlaga toime tulla või koguni loobub maksmisest.

Maksuhalduril on õigus ajutises makseraskustes maksukohustuslase taotluse alusel ajatada tema maksuvõla tasumine ja vähendada ajatamise perioodil intressimäära kuni 50% alates päevast mil ajatamise otsus vastu võeti. Olemasolevate võlgade tasumise ajatamine ei vabasta aga jooksvate

⁴⁰ Erm, A., Uue võlahaldussüsteemi supra nota 37

⁴¹ Australian Taxation Office, "What to do if you're having difficulty paying on time", (2010), <www.ato.gov.au/content/downloads/COR00231153n72797.pdf> (24.03.2012)

⁴² Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registri arvandmete põhjal tehtud autori arvutused.

kohustuste täitmisest.⁴³ Aastal 2010 menetles Maksu- ja Tolliamet 6 065 maksuvõla ajatamise taotlust millest rahuldamata jäeti 1 581 taotlust. Seega on rahuldatud taotluste osakaal 73,9%. Sellele järgneval 2011. aastal oli aga rahuldatud taotluste osakaal koguni 78,8%.⁴⁴

Selleks, et füüsiline isik saaks tavakorras maksuvõlgade tasumist ajatada peab maksuvõlgnik esitama taotluse, kus peab olema põhjendatud nii võla tekkimise põhjus kui ka ajatamise vajadus. Taotlus esitatakse Maksu- ja Tolliameti piirkondlikule struktuuriüksusele.⁴⁵ Taotluse võib esitada ka elektroonselt digitaalselt allkirjastatult.⁴⁶

Maksuvõla tasumise ajatamise taotluses peab maksumaksja põhjendama mis põhjustel maksuvõlg tekkis ja miks taotletakse ajatamist. Samuti tuleb põhjendada, kuidas suudetakse ajatamise perioodil ajatatud maksuvõlga ja jooksvaid kohustusi täita. Selleks esitatakse tuludekulude arvestus ajatamise perioodi kohta. Taotlusel tuleb märkida ka ajatamisperiood, tasumise kuupäev ja igakuiste maksete suurus.⁴⁷ Tulude-kulude arvestus on maksuhaldurile abiks, et määrata kas isiku puhul on ikka tegemist ajutise maksejõuetusega või mitte.

Seda, kas isiku maksejõuetus on ajutine või mitte, peab otsustama maksuhaldur ajatamistaotluse läbivaatamisel. Ajutine on maksejõuetus siis kui isik ei suuda võlausaldajate nõudeid küll rahuldada, kuid selline olukord on tingitud tema ajutisest majandusseisu halvenemisest. Selleks, et maksejõuetuse ajutisust või alalisust määrata tuleb arvesse võtta isiku majandusseisu terviklikult.⁴⁸

Oluline on, et maksuvõlglane ajatamistaotlust esitades arvestaks oma tegelikku majandusolukorda ja perioodi valikul seda ka silmas peaks. Maksuvõlg tuleks võimalikult lühikeseks perioodiks ajatada, kuna iga päev lisandub tasumata põhivõlalt intress⁴⁹. FIE puhul on oluline teada, et intressi tasumisel ei saa seda oma ettevõtluskuluna kajastada, kuna intress ei ole

⁴³ Huberg, M., Uusorg, M., Kuusik, G. ja Lehis L. 2009. Eesti maksuseadused koos rakendusaktidega. Õigusaktide kogumik seisuga 15. märts 2009 Lasse Lehise kommentaaridega. Esimene köide. Seadused. (Tartu Maksumaksjate Liidu Kirjastus 2009), lk 80,84

⁴⁴ Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registri, supra nota 42.

⁴⁵ Riiklike maksude maksuvõla tasumise ajatamise kord, Rahandusministri määrus, 30.04.2002 nr 60, jõustunud 01.07.2002, RTL 2002, 55, 805...RT I 10.11.2010, 25, § 1, 3

⁴⁶ Jallakas, A., Rist, K., "Maksuvõlgade tasumise ajatamisest" <www.emta.ee/index.php?id=2391> (15.03.2012)

⁴⁷ Samas

⁴⁸ Varusk, M., „Maksejõuetus – mis see on?“ <www.just.ee/35369> (23.03.2012)

⁴⁹ Jallakas, Rist, "Maksuvõlgade supra nota 46

seotud ettevõtlusega⁵⁰. Kasutades Maksu- ja Tolliameti veebilehel olevat ajatamise kalkulaatorit on igal maksumaksjal võimalik näha, kui suur intressisumma ajatamise perioodil lisandub.

Maksuhaldur teeb otsuse taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta kahekümne päeva jooksul taotluse saamisest. Otsustamisel võtab maksuhaldur arvesse maksukohustuslase varalist seisundit, majanduslikku olukorda ja senist maksukäitumist ning ajatamise otstarbekust. Maksuhalduril on ajatamise korral õigus nõuda asjaolude kindlaks tegemiseks vajalike dokumente ja tagatist. Olukorras, kus maksukohustuslane esitab dokumendid on maksuhaldur kohustatud tegema otsuse kümne päeva jooksul dokumentide saamise päevast alates ja tagatise puhul viie päeva jooksul tagatise esitamise päevast.⁵¹ Seega võib maksuhaldur võlgnikult nõuda dokumentide esitamist ning seda ei pea ta tegema kohe taotluse saamise päeval. Päevast, mil võlgnik esitab maksuhaldurile nõutud dokumendid, tuleb teha otsus ajatamise kohta kümne päeva jooksul.

Tagatist võib maksuhaldur nõuda, kui ajatatava maksuvõla summa ületab 64 eurot. Siiski ei nõua maksuhaldur üldjuhul füüsiliselt isikult tagatist, kui maksuvõlg on alla 6 400 euro⁵². Kui maksuhaldur nõuab ajatamise otsuse tegemisel tagatist, siis peab ta sellest maksumaksjale kirjalikult teatama. Teates tuleb märkida millised tagatised on maksuhalduri poolt aktsepteeritavad ning milliseid toiminguid tuleb teha ja missugused dokumendid on vajalikud et tagatist esitada.⁵³ Tagatise suurus määratakse tagatavat nõuet ja võimalike sissenõudmiskulusid arvestades. Tagatiseks võib olla käendus ehk isik, keda maksuhaldur käendajana aktsepteerib, deposiidina selleks määratud kontol olev rahasumma või riigi, valla või linna kasuks seatud hüpoteek või registripant. Kui maksuvõlglane ei esita maksuhaldurile aktsepteeritavat tagatist, on maksuhalduril õigus ajatamistaotlus rahuldamata jätta.⁵⁴

Maksuhaldur võib keelduda tasumise ajatamisest, kui taotlus pole piisavalt põhjendatud, maksukohustuslasele on tehtud korraldus võlg 48 tunni jooksul tasuda, kui maksukohustuslane ei esita maksudeklaratsioone, puudub piisav tagatis või esineb teisi asjaolusid, mille alusel maksuhaldur hindab maksuvõla tasumise ajatamise otstarbetuks. Taotluse rahuldamata jätmise või osaline rahuldamine tuleb motiveerida.⁵⁵

⁵⁰ Maksu- ja Tolliamet "FIE ABC" supra nota 12

⁵¹ Maksukorralduse seaduse § 112

⁵² Maksu- ja tolliamet „Üldine info maksuvõlgade kohta“ <www.emta.ee/?id=14578> (23.03.2012)

⁵³ Riiklike maksude maksuvõla tasumise ajatamise korra § 5

⁵⁴ Maksukorralduse seaduse § 120-123

⁵⁵ Samas §112

Kui ajatamise otsus on rahuldatud tuleb maksukohustuslasel tasuda graafikujärgseid makseid ja jooksvalt tekkivaid makseid, sest vastasel juhul on maksuhalduril õigus maksuvõlgade ajatamise otsus kehtetuks tunnistada ja otsusega vähendatud intressid täies ulatuses tagantjäre arvutada. Ajatamisotsuse kehtetuks tunnistamisel tuleb kogu maksuvõlg kohe tasuda. Tasumata jätmisel alustab maksuhaldur sundsissenõudmist.⁵⁶

Lisaks tavakorras ajatamisele võimaldab maksuhaldur alates 2008. aasta augustist füüsilistel isikutel maksuvõlga ajatada lihtsustatud korras. IMF direktorite nõukogu soovitas samuti kriisi ajal kaaluda võimalust rakendada maksuvõla tasumise pikendamist ning aidata seeläbi isikutel kriisiga toime tulla⁵⁷.

Lihtsustatud korras ajatamine erineb tavakorras ajatamisest eelkõige selle poolest, et võlgnikul puudub kohustus esitada kulude-tulude arvestust ja tagatist ajatatava võla tasumise tagamiseks. Lihtsustatud ajatamist võimaldatakse kindlatel kriteeriumitel ning ei nõuta lisadokumente.

Lihtsustatud ajatamist võimaldatakse füüsilisele isikule, kelle maksuvõlg ei ületa 3200 eurot ja soovitatav ajatamise periood on kuni kuus kuud. Lisaks peavad maksuvõlglasel olema esitatud deklaratsioonid ja ametlik sissetulek, et ajatamisgraafiku alusel oma kohustused tasuda. Kui kõik eelnevalt nimetatud tingimused on täidetud, on võimalik esitada taotlus maksuvõlgade tasumise ajatamiseks lihtsustatud korras. Taotluse võib esitada Maksu- ja Tolliameti teenindusbüroos, teeninduskohas, saata posti teel või edastada elektroonselt digitaalselt allkirjastatuna, isiku asu- või elukohast sõltumata.⁵⁸

Alates 2011. aasta juulist on lisandunud füüsilisele isikule võimalus maksuvõlga ajatada ka e-maksuametis/e-tollis. E-ajatamist on võimalik rakendada, kui maksuvõlg jääb vahemikku 50 kuni 600 eurot ja soovitatav ajatamisperiood ei ületa kuute kuud. Oluline on, et isikul ei oleks juba kehtivat ajatamise graafikut ja puuduksid ka muud pooleli olevad võlamenetlused.⁵⁹

Kui kõik eelpool nimetatud tingimused on täidetud, on võimalik isikul esitada taotlus e-maksuametis/e-tollis. Taotluse esitamiseks siseneb isik e-süsteemi, kus valib rubriigi „nõuded ja

⁵⁶ Jallakas, Rist., "Maksuvõlgade supra nota 46

⁵⁷ Borondolo, Collecting Taxes During an Economic Crisis, supra nota36

⁵⁸ Maksu- ja Tolliamet, „Lihtsustatud korras maksuvõlgade tasumise ajatamise juhised maksukohustuslasele“ <www.emta.ee/index.php?id=24758> (24.03.2012)

⁵⁹ Maksu- ja Tolliamet „Maksuvõla tasumise ajatamisetaotluse esitamine e-maksuametis/ e-tollis“ <www.emta.ee/index.php?id=30629> (24.03.2012)

kohustused“ ning ajatamistaotlused. Valides ajatamistaotlus, tuleb sisestada kuupäev millal soovitakse tasumist alustada ja ajatamise periood. Kindlasti tuleb märkida ka see, kas otsust soovitakse saada elektroonselt. Siinkohal on oluline, et isik, kes soovib saada vastust elektroonselt, omab võimalust digitaalselt allkirjastatud krüpteeritud dokumente avada.⁶⁰

Lihtsustatud ajatamisel on nagu tavakorras ajatamiselgi otsuse tegemiseks aega 20 päeva, kuid tegelikult kulub lihtsustatud ajatamise otsuse tegemiseks kuni 30 minutit. Tavakorras ajatamise puhul on otsustajaks sissenõudmiste osakonna ametnik, kuid lihtsustatud korras taotletud ajatamise kohta teeb otsuse teenindusosakonna spetsialist. Samuti on õigus rakendada intressi vähendamist 50% ajatamise perioodi ajaks. Otsus edastatakse vastavalt taotleja soovile elektroonselt või posti teel.⁶¹ Sellise töökorraldusega on vähendatud sissenõudmise osakonna ametnike töökoormust, et oleks võimalik tegeleda olukordadega, kus sissenõudmine on vältimatu. Isik peaks tegema omalt poolt kõik, et maksegraafikus püsida, kuna ka lihtsustatud ajatamise korral on õigus graafiku rikkumise korral ajatamise otsus tühistada ja intressid tagasiulatuvalt sisse nõuda.

Austraalias saab maksuvõla ajatada näiteks telefoni teel. Austraalia maksuadministratsioon võimaldab kuni 25 000 \$ maksuvõla korral taotleda ajatamist telefoni teel ja seda 24 tundi ööpäevas.⁶² Sarnaselt Austraaliale on Eestis võimalik 24 tundi ööpäevas maksuvõla lihtsustatud korras ajatamise taotlust esitada läbi e-maksuameti/e-tolli. Lõputöö autor on seisukohal, et Eestis võiks e-ajatamisel tingimuseks olevat võlapiiri tõsta kuni lihtsustatud ajatamise ülempiirini, mis on 3 200 eurot. Selline võimalus tagab teenindusosakonna kvaliteetsema ja tõhusama töö. Seda eelkõige seetõttu, et süsteemi poolt genereeritud dokumentide koostamine võtab vähem aega ja vigade esinemise võimalus on väiksem.

Erinevalt Eestist on Venemaal lisaks maksuvõlgade tasumise ajatamisele võimalik ka maksutasumise tähtpäevaga viivitamist taotleda. Ajatamise puhul on tegemist sarnaselt meie maksuajatamisega ning maksimaalseks perioodiks on aasta. Maksuvõla tasumise viivitamine tähendab maksutähtpäeva edasi lükkamist kuni üheks aastaks ja sellisel juhul tuleb kogu võlg korraga tasuda kindlaksmääratud ajal. Taotluse võib esitada füüsiline isik, kelle ajutine makseraskus on tingitud vääramatust jõust või kelle varaline seis ei võimalda maksu koheselt

⁶⁰ Samas

⁶¹ Samas

⁶² Australian Taxation Office, “Making a payment arrangement” (2010), <www.ato.gov.au/content/downloads/COR00231153n72797.pdf> (24.03.2012)

tasuda. Ajatamise või viivitamise taotluse vaatab läbi ja sellekohase otsuse teeb Venemaa Föderatsiooni Maksuamet (edaspidi VF maksuamet). Alates otsuse vastuvõtmise päevast, kuni tasumise tähtpäevani võib isik, kellele vastavasisuline otsus on tehtud, olla kindel intresside peatumises ning selles, et tema suhtes ei algatata täitemenetlust.⁶³

VF maksuamet ei rahulda taotlust, kui see pole põhjendatud ja kui isik kes ajatamist või viivitamist taotleb on uurimise all seoses maksukuriteoga või on maksukuriteos süüdi mõistetud. Samuti on nõutav käenduslepingu olemasolu, mis on tagatiseks. Taotlusega koos peab taotleja esitama ka tõendusmaterjali selle kohta, et tal on õigustatud olukord ajatamist või viivitamist taotleda.⁶⁴

Seega erineb Venemaal rakendatav ajatamine eelkõige intresside peatumise seisukohast ja taotluse esitamisel lisadokumentide osas, samuti puudub neil lihtsustatud ajatamine. Erinevalt Eestist on aga Venemaal võimalik maksuvõla tasumistähtpäeva kuni aasta võrra edasi lükata. Eesti on väikeriik ning ei saa võimaldada võlgnikele tasuta riigiraha kasutamist. Seega poleks intresside mitteamarvestamine autori arvates ajatamise perioodil põhjendatud.

Maksuvõlgade tasumise ajatamisel on oluline arvestada võlgniku tegelikku majanduslikku olukorda. Unustada ei tohi, et ka jooksvaid kohustusi tuleb täita ning ajatamisperioodil lisandub maksuvõlale intress. Ajatamisgraafiku täitmata jätmisel ajatamisotsus tühistatakse ja alustatakse sundtäitmist.

Vastuseks uurimisülesandele selgus, et maksuvõlgu saab ajatada tavakorras, lihtsustatud korras ja läbi e-maksuameti/e-tolli. Võlg, mis ületab 3 200 eurot või olukorras, kus maksumaksja pole suuteline võlga poole aastaga tasuma, on võimalik maksuvõlga ajatada tavakorras. Lihtsustatud korras võib ajatada maksuvõlga, mis ei ületa 3 200 eurot ning mille maksmine toimub vähemalt kuue kuu jooksul. Alla 600 eurose maksuvõla saab maksumaksja ajatada e-maksuameti/e-tolli vahendusel ning ajatamisperiood ei või olla pikem kui kuus kuud.

⁶³ Локтионова, А., “Отсрочка и рассрочка уплаты налогов”
<subschet.ru/subschet.nsf/cbda29f721cd2a40c3257369003aaf30/9c93359af45b0d39c325764300643bb5>
(26.03.2012)

⁶⁴ Налоговый Кодекс РФ, “Глава 9. Изменение срока уплаты налога и сбора а также пени”
<www.nalkodeks.ru/text/chast1/glava9.html> (26.03.2012)

Võrdluses Venemaaga on Eestis maksuvõla ajatamine kättesaadavam ning erinevalt Eestist peatuvad seal intressid ajatamise perioodiks. Lisaks on Venemaal võimalus maksu tasumise tähtaega edasi lükata.

2.2. Lihtsustatud ajatamine ja selle mõju füüsilise isiku maksukäitumisele

Isiku maksukäitumist mõjutavad paljud erinevad sotsiaalsed ja majanduslikud tegurid. Mida lihtsam on maksusüsteem seda kergem on seda mõista ja järgida. Ajatamise korra lihtsustamise eesmärgiks on suurendada vabatahtlikku maksulaekumist ja vähendada seeläbi ka maksuhalduri halduskoormust.

Maksukäitumist näitab eelkõige isiku maksekuulekus ehk see kui korrektselt isik oma maksudega seotud kohustusi täidab. Maksukäitumist näitab see, kas deklaratsioonid on esitatud ja maksud tasutud õigeaegselt või hilinemisega ning kas isiku tegevus on kooskõlas ka maksuseadustega. Ideaalne oleks olukord, kui maksumaksjad täidaksid kõiki kohustusi vabatahtlikult ja seejuures kooskõlas seadusega.⁶⁵

Enamik inimesi maksab üldjuhul makse korrektselt, hoolimata sellest, et vahelejäämise tõenäosus on väike ja ka sanktsioonidena rakendatavad trahvid on suhteliselt madalad⁶⁶. Kuid palju on ka neid, kes maksude maksmisest kõrvale hoiduvad. Otsused, mis on eelkõige seotud ratsionaalse valikuga, on maksukäitumise majanduslikud mõjutegurid. Seega isik mõtleb kui suur on tõenäosus, et ta vahele jääb ja milline on karistus ning võrdleb neid kasuga, mis ta maksude tasumisest kõrvalehoidmisega saab. Lisaks majanduslikele mõjuteguritele avaldavad mõju maksukäitumisele ka poliitilised mõjutegurid, milleks on hästi toimiv avalik haldus, süsteemi lihtsus ja head suhted maksuadministratsiooni ja maksumaksja vahel ning sotsiaalpsühholoogilised mõjutegurid nagu ühiskonna suhtumine ja hoiakud⁶⁷.

⁶⁵ Organization for Economic Co-operation and Development „Monitoring Taxpayers’ compliance: A Practical Guide Based on Revenue Body Experience“, (2008), <www.oecd.org/dataoecd/51/13/40947920.pdf> (25.03.2012)

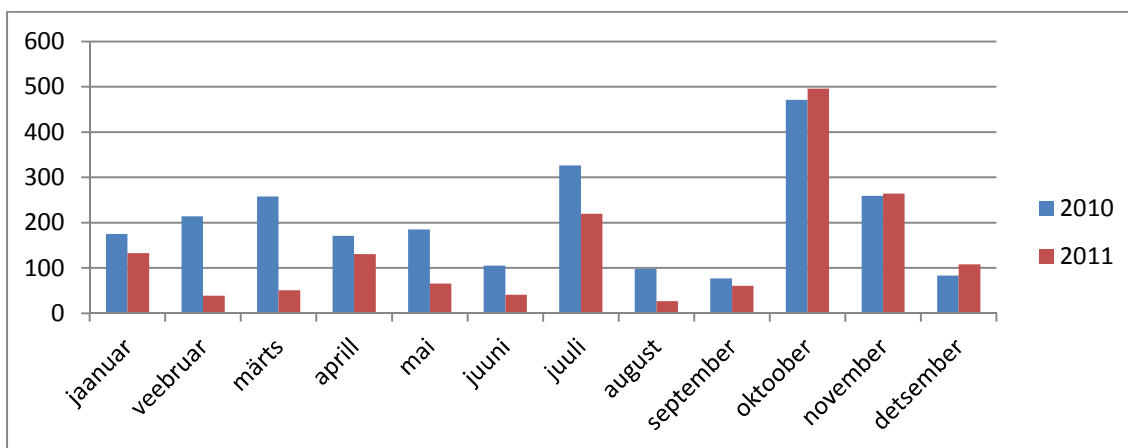
⁶⁶ Boadway, R., Marceau, N., Mongrain, S., „Redistributive Taxation under Ethical Behavior, (2007), Scandinavian Journal of Economics vol 109, Ebscohost <uks.politsei.ee/ehost/pdfviewer/DanaInfo=.awfdCigyjwqy35Mq32+pdfviewer?vid=4&hid=127&sid=e8604f66-c80b-424b-b852-11695f74f5c0%40sessionmgr12> (25.03.2012)

⁶⁷ Lillemets, K., „Tax Morale, Influencing Factors, Evaluation Opportunities and Problems: The Case of Estonia.“, (2010), <www.etis.ee/portaal/tTpublikatsioonidVaata.aspx?TextBoxAuthorName=Randlane&DropDownListClassification=0&CheckBoxExactSearch=False&DropDownListSortby=0&DropDownListPublicationType=0&CheckBox0=False&CheckBox1=True&CheckBox2=False&TextBoxAuthorFirstName=kerly%20&PubVID=330285&FromUrl0=tTpublikatsioonid.aspx> (24.03.2012)

Maksukäitumist ja selle muutumist ajas on mõõta üsna keeruline, kuna arvestada tuleb erinevate tegurite koosmõju. Maksukäitumine ei ole tingitud üksnes majanduslikest teguritest, ka vanemate, sõprade ja töökaaslaste suhtumine maksudesse mõjutab isiku käitumist. Mõistmine maksude vajalikkusest ja sellest, mida nende eest vastu saab omab samuti olulist rolli isiku maksukäitumises.⁶⁸

Maksukäitumise uurimise aluseks võtab autor 2010. aasta füüsiliste isikute lihtsustatud ajatamise andmed ja analüüsib 2 315 lihtsustatud ajatamist. Analüüsimiseks võetud andmed on pärit Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registrist. Valim analüüsimiseks võetud andmetest moodustab 100% kõikidest 2010.a füüsiliste isikute maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamistest. Andmed 2010. a on võetud just seetõttu, et lihtsustatud ajatamise periood on kuus kuud ja nii on võimalik vaadelda isikute maksunõuete saldod vähemalt pool aastat pärast graafiku lõppemist.

Lihtsustatud ajatamiste arv kasvab ja kahaneb dünaamiliselt, suures osas on see seotud füüsilistele isikutele tuludeklaratsiooni alusel juurdemaksmisele kuuluvate summade tasumistähtpäeva saabumisega juulis ja oktoobris. Jooniselt (vt joonis 4) on näha, et nii 2010. kui ka 2011. aastal kasvas ajatamiste arv hüppeliselt just maksu tasumise tähtpäevade saabumisel juulis ja oktoobris. Kui 2010 aastal majandus stabiliseerus, hakkasid vähenema nii maksuvõlad kui ka ajatamiste arv, kuid 2011. aasta lõpus on taas näha tõusu võrreldes 2010 aastaga.

Joonis 4 Füüsiliste isikute maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamise dünaamika 2010. ja 2011. aastal⁶⁹.

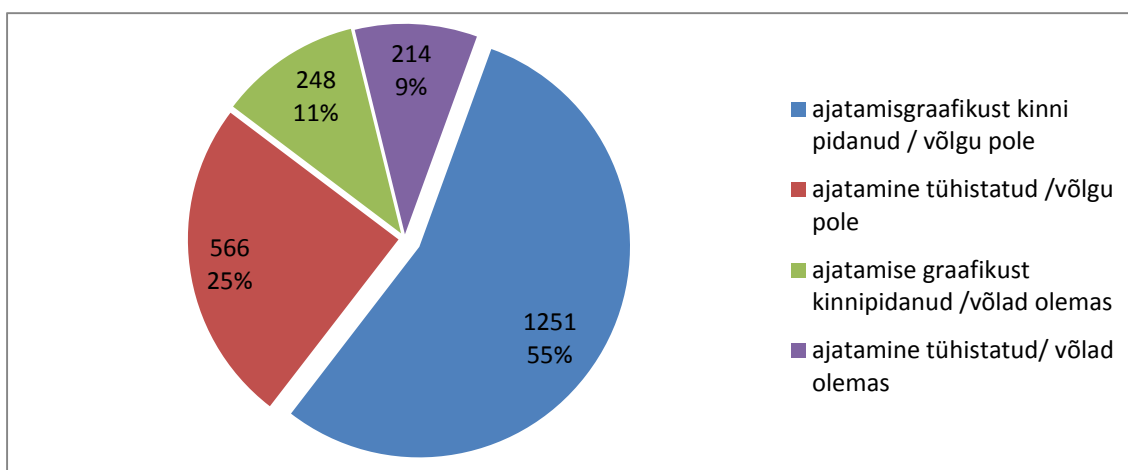
⁶⁸ Swedish Tax Agency, „Right from the Start“(2012), <www.skatteverket.se/download/18.612143fd10702ea567b80002569/rapport200501_eng.pdf>, (27.03.2012)

⁶⁹ Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste, supra nota 42

Maksuvõla tasumise ajatanud isikutest 51,7% olid meessoost kellest noorim oli 22 aastane ja vanim 88 aastane ning 48,3% naissoost isikud, kellest noorim oli 18 aastane ja vanim 93 aastane. Kõige rohkem oli ajatajaid vanuses nelikümmend kuni kuuskümmend eluaastat ja seda nii naiste kui meeste seas. Nende seas, kes oma ajatamisgraafiku korrektselt täitsid ja kellel 2012 aasta jaanuari seisuga võlgnevus puudus, oli 51,4% meessoost isikuid ja 48,6% naissoost isikuid. Seega võib järeldada, et mehed ja naised on ühtemoodi kohusetundlikud, mis puudutab maksuvõlgade likvideerimist lihtsustatud ajatamise läbi.

Autori kasutuses olevate andmete põhjal on teada, et 2 315 isikust, kes lihtsustatud ajatamist 2010. aastal kasutasid, tegid seda 458 isikut rohkem kui korra. See moodustab 19,8% maksuvõlgade ajatajatest. Rohkem kui kaks korda ajatasid maksuvõlga 26,6% kõikidest korduvajatamise kasutajatest. Sellest tulenevalt võib väita, et nende isikute puhul maksukäitumise paranemist ei ole võimalik täheldada, kuna maksukohustused jäävad ka järgmisel korral õigeaegselt täitmata.

Ajatamisgraafikust mittekinnipidamise tõttu tühistati 780 ajatamisotsust, mis on 33,7% kõikidest 2010. aastal füüsilistele isikutele tehtud lihtsustatud ajatamise otsustest. Neist 214. isikul oli omakorda 2012 aasta jaanuari seisuga maksuvõlg. Ülejäänud 1 535 isikust, kellel ajatamisotsust ei tühistatud, oli 2012 aasta jaanuari maksuvõlg 248 maksukohustuslasel. Seega kõigist ajatajatest 55% suutsid oma ajatamisgraafikust kinni pidada ja on suutnud uutest võlgadest hoiduda (vt joonis 5).

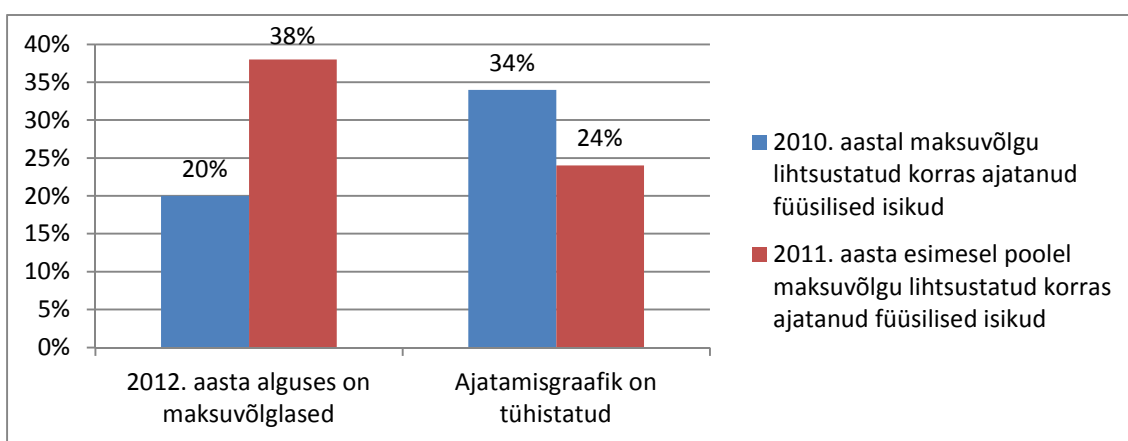

Joonis 5. 2010. aastal maksuvõla tasumise lihtsustatud korras ajatanud isikute maksuvõlg 2012. aasta alguses⁷⁰

⁷⁰ Samas

Selleks, et vaadelda isikute maksukäitumise muutumist ajas võttis autor võrdluseks 2011. aasta esimese poolaasta füüsiliste isikute lihtsustatud ajatamised. Esimese poolaasta ajatamised võttis autor põhjusel, et kõik vaadeldavad ajatamised oleks võrdlusmomendiks lõppenud.

Selgus, et 2010. aastal lihtsustatud ajatamist kasutanud isikute seas oli rohkem neid, kellel 2012 aasta alguses maksuvõlg puudus (vt joonis 6). Isikutest, kes 2011. aasta esimesel poolel ajatasid oma maksuvõlad lihtsustatud korras, oli 2012 aasta alguses jätkuvalt võlgu 38% isikutest. Seda on 18% rohkem, kui nende seas, kes ajatasid oma võlad 2010. aastal. Samas on aga näha, et ajatamisgraafikute tühistamiste arv on langenud 14% võrra. Selline muutus võib olla tingitud asjaolust, et enne maksuvõlgade ajatamist on hakatud oma võimalusi enam analüüsima. See aga ei välista ka võimalust, et isikute maksukäitumine on üldiselt paranenud.

Joonis 6 2010.aasta ja 2011. aasta esimese poole lihtsustatud korras ajatamist kasutanud füüsiliste isikute jätkuva võlgnevuse ja ajatamisgraafikute täitmise võrdlus⁷¹

Autoril oli võimalus analüüsida kõiki 2010. aastal füüsiliste isikute poolt Maksu- ja Tolliameti Narva teeninduskohta paber kandjal esitatud taotlusi maksuvõlgade tasumise ajatamise kohta lihtsustatud korras. Kokku esitas taotluse 126 isikut, mis teeb 5,44% kõikidest füüsilistest isikutest, kes oma maksuvõlga 2010. aastal ajatasid.

Füüsilisest isikust ettevõtjate poolt oli esitatud 87 taotlust, mis teeb 69% kõikidest taotlustest. See on tingitud sellest, et ettevõtlusega tegeledes on isikul rohkem maksukohustusi riigi ees, mille peab erinevalt palgatöolisest FIE ise tasuma. Sellest tulenevalt oli ka enamus ajatatud maksuvõlast sotsiaalmaksu võlg. Sotsiaalmaksu võlg moodustas koguni 64% ajatatud maksuvõlast.

⁷¹ Samas

Maksukuulekust võib jagada vastavalt selle saavutamisele vabatahtlikuks ja pealesunnituks⁷². Sunnitud maksekuulekus on maksuhalduri tegevuse tõttu tekkinud olukord, kus maksuvõlglane on asunud maksuvõlga tasuma. Vabatahtliku maksukuulekuse korral puudub vajadus maksumaksja tegevusse sekkuda.

Taotluste vaatlusel selgus, et lihtsustatud ajatamise puhul on üldjuhul siiski tegemist sunnitud maksukuulekusega, seda võib järeldada sellest, et ainult ühel isikul 126-st ei olnud ajatamise perioodil kogunenud intresse ja 20 isikul oli intresside summa ajatamise alguseks arvestatud kuni viis eurot. Antud olukorrast võib järeldada, et üksnes 16,7% ajatanutest tegi seda omal algatusel. Ülejäänud 83,3% ajatas oma maksuvõla alles pärast seda, kui maksuhaldur oli võlgnikule korralduse koos sundtäitmise hoiatusega saatnud või pangakonto arestinud. Olukord, kus isik saab oma maksuvõlast teada tänu pangakonto arestile, on sagedasti tingitud sellest, et maksuhalduril puuduvad isiku korrektsed kontaktandmed ja nii ei jõua maksuhalduri teated ja korraldused adressaatideni.

Isikutel on kohustus taotlusel märkida võlgade tekkimise põhjus, millest tulenevalt on võimalik teada, millised on enamlevinud põhjused maksuvõlgade tekkimisel. Autor analüüsis eraldi FIEde taotlusi, mille tulemusel selgus, et 48 juhul 87st oli tegemist isikutest mittesõltuvate põhjustega nagu tarbijate või tellimuste vähenemine seoses majanduse madalseisuga. Teiseks levinumaks võlgade tekkimise põhjuseks toodi teadmatus. 29 isikut 87st väidavad, et nad ei tunne seadust ning seetõttu ei täitnud oma kohustusi. Samuti puudub isikutel vastutustunne, kui nad registreerivad ennast ettevõtjaks, viimata ennast kurssi nõuete ja kohustustega mis neid FIEna ees ootab. Kui isikul puudub kohusetunne, siis on see üheks mittemaksekuuleka käitumise eelduseks. Seda tõestab ka fakt, et 84% FIEdest, kes tõid maksuvõla tekkimise põhjuseks teadmatus on jätkuvalt maksuvõlad tasumata. Neljal korral toodi põhjuseks tervisega seotud probleemid ja kuuel korral muud põhjused.

Isikutel, kes ei tegele ettevõtlusega, tekkisid maksuvõlad peamiselt tuludeklaratsiooni alusel tulumaksu juurde määramisega. Koguni 31 juhul 39st oli võlg tekkinud deklaratsiooni alusel. Füüsilise isiku tuludeklaratsiooni alusel tekkinud võlgadest oli seitsmel juhul tegemist tööandja poolt valesti kinni peetud tulumaksuga. Ülejäänud 24 olid aga maksuhalduri poolt läbiviidud kontrollide ja korrigeeritud deklaratsiooni tulemusel tekkinud tulumaks. Olukorras, kus isik

⁷² Organisation for Economic Co-operation and Development Monitoring Taxpayers' compliance, supra nota 65

esitab küll deklaratsiooni, kuid jätab osa kohustusi märkimata on tegemist mittemaksukuuleka käitumisega⁷³.

Maksukuulekuse hindamiseks on välja pakutud esinevaid meetodeid nagu võrdlusandmete kasutamine, auditeerimine ning erinevad uuringud, mis põhinevad vaatlustel analüüsil ja laboratoorsel analüüsil⁷⁴. Kuna ühtset hindamissüsteemi pole loodud on isikute maksukäitumist keeruline hinnata. Seetõttu pidas autor oluliseks intervjuerida ka ühte maksumaksjat, kellele on koostatud 2010 ja 2011 aastal kokku kaheksa maksuvõlgade tasumise ajatamise otsust.

Lihtsustatud ajatajatest on suurem osa füüsilistest isikutest ettevõtjad. Nii ka intervjueritav on 48 aastane naissoost isik, kes tegeleb ettevõtlusega ja see on tema ainus sissetulek. Põhjuseks, miks on tekkinud korduvalt maksuvõlg ja seega ka vajadus lihtsustatud ajatamist kasutada, tõi isik terviseiga seotud asjaolud, kuid ei jätnud ka märkimata majanduse madalseisu. Lihtsustatud ajatamise kohta ütles maksumaksja, et ilma selleta poleks ta võimeline oma maksukohustusega toime tulema ja selline võimalus annab turvatunde, et sind sinu murega üksi ei jäeta. Ka hetkel on isikul sotsiaalmaksu võlg ning kehtiv otsus selle ajatamise kohta. Ajatamisgraafikust peab ta oma sõnade kohaselt alati kinni ja kui vaja siis võtab kasvõi sõpradelt laenu. Oma maksukäitumise muutumist ta seoses lihtsustatud ajatamise võimaluse tekkimisega täheldanud ei ole. Küsimusele: Mida muudaksid maksuvõla tasumise ajatamises lihtsustatud korras? Vastas intervjueritav „Ma ei muudakski midagi. Minu meelest on ajatamine väga hästi korraldatud ja intress on ka täiesti mõistlik“. Ainuke asi, mis talle muret tekitas on see, et kui kaob kohalik teeninduskoht, siis võib tema maksukäitumine küll muutuda, sest arvutit ta kasutada ei oska ja teise linna sõitmine on väga kulukas ja aeganõudev ettevõtmine.

Analüüsimiseks kasutas autor kõiki 2010. aasta füüsiliste isikute lihtsustatud ajatamiste andmeid. Andmeid analüüsid jõi autor järeldusele, et lihtsustatud ajatamiste arv kasvab ja kahaneb dünaamiliselt ning on seotud maksusummade tasumistähtpäeva saabumisega. Asjaolust, et lihtsustatud ajatamist kasutas rohkem kui ühe korra 19% ning ajatamise graafikutest mittekinnipidamist esines 33,7%, tegi autor järelduse, et maksukäitumine pole oluliselt paranenud. Seda kinnitas ka asjaolu, et 20% ajatanutest esines maksuvõlg pool aastat pärast ajatamisgraafiku lõppu.

⁷³ Organisation for Economic Co-operation and Development, “Managing and Improving Compliance: Recent Developments in Compliance Risk Treatments”, (2009) <www.oecd.org/dataoecd/36/34/42490764.pdf> (29.03.2012)

⁷⁴ Samas

Eraldi analüüsis autor 2010. aastal Narva teeninduskohta esitatud taotlusi. Taotluste analüüsi põhjal selgus, et enamus füüsilisi isikuid, kes oma maksuvõlga lihtsustatud korras ajatab on füüsilisest isikust ettevõtjad.

Lisaks intervjueris autor maksumaksjat, kes oli 2010 ja 2011 aastal kasutanud võimalust maksuvõlgu lihtsustatud korras ajatada kaheksal korral. Intervjueritav oli arvamusel, et tema maksukäitumist lihtsustatud ajatamine ei mõjutanud.

Vastuseks uurimisülesandele selgus, et üksnes 3,6% maksuvõlgnikest kasutab võimalust oma maksuvõlad ajatada. Lihtsustatud ajatamiste arv on kõike suurem oktoobris, kui saabub tähtaeg tuludeklaratsiooni alusel juurdemaksmisele kuuluva summa tasumiseks. Enamus füüsilistest isikutest, kes lihtsustatud ajatamist taotlevad on FIEd.

Ajatamisotsuste tühistamist esines 2010. aastal 33,7%. Võrreldes 2011. aasta esimese poolega, oli märgata tühistamiste protsendi vähenemist 10% võrra. Samas kasvas ajatamisperioodi järgselt maksuvõlga omavate isikute arv kaheksateist protsenti.

Analüüsi käigus jõudis autor järeldusele, et lihtsustatud ajatamisel puudus praktiliselt mõju füüsilise isiku maksukäitumisele. Samas on lihtsustatud ajatamine abiks ajutistes makseraskustes maksumaksjale ning seeläbi ka maksulaekumisele.

KOKKUVÕTE

Töö probleem seisnes riigieelarve on mitmendat aastat defitsiidis, mille tulemusel on riik sunnitud kulusid kokku hoidma ja leidma vahendeid vabatahtliku maksulaekumise tõstmiseks. Lihtsustatud ajatamise eesmärk, on suurendada vabatahtliku maksulaekumist lihtsustades makseraskustes kliendi maksuvõla tasumist. Samuti maksuhalduri halduskoormuse vähendamine ning seeläbi riigikassasse laekuva tulubaasi suurendamine.

Lihtsustatud ajatamist on maksuhaldur võimaldanud alates 2008. aasta teisest poolest ja seega on teema uudne. Aktuaalsus seisneb Eesti Panga prognoosis, mille kohaselt on 2012. aastal oodata jätkuvat majanduse madalseisu ja ei välistata ka majanduse langust, mis võib kaasa tuua maksuraskustes isikute arvu kasvu.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida lihtsustatud ajatamise mõju isiku maksukäitumisele.

Esimene uurimisülesanne oli anda ülevaade maksuvõla mõistest ja tekkimise võimalustest. Uurimisülesande käigus selgus, et maksuvõlg on maksumaksja poolt tähtpäevaks tasumata jäetud maksusumma ja sellelt arvestatud intress. Maksukohustuse täitmine peab olema tagatud maksukohustuslase poolt õigeaegselt. Füüsiliste isikute maksuvõla põhjusteks on tasumata tulumaks, maamaks ja FIEde puhul ka sotsiaalmaks. Maksuvõlad tekivad erinevatel põhjustel, näiteks siis, kui isikud ei ole teadlikud oma maksukohustusest, neil puudub võimalus maksusumma tasuda või nad hoiavad tahtlikult maksmisest kõrvale. Maksuvõlg tekib olenemata sellest, kas maksusumma on jäetud tasumata tahtlikult, teadmatusest või mõnel muul objektiivsel põhjusel.

Teine uurimisülesanne oli anda ülevaade maksuvõla likvideerimisest ja sissenõudmisest. Uurimisülesande raames anti ülevaade maksuvõla likvideerimisest ja sissenõudmisest. Selgus, et maksukohustus lõppeb enamasti maksukohustuse täitmise ehk maksusumma tasumise või tasaarvestamisega. Kui maksukohustuslane ei tasu maksusummat ettenähtud ajaks on maksuhalduril õigus ja kohustus kasutada maksuvõla sissenõudmiseks sunnivahendeid. Esmaseks ning samas ka peamiseks meetmeks on maksuhalduri poolt võlgniku pangakontode arestimine ning võõrandamise keelumärke kandmine vararegistrisse. Olukorras, kus sissenõudmine on lootusetu, on maksuhalduril õigus maksuvõlg kustutada või maha kanda.

Kolmas uurimisülesanne oli anda ülevaade maksuvõlgade ajatamisest tava ja lihtsustatud korras. Vastuseks uurimisülesandele selgus, et maksuvõlgu saab ajatada tavakorras, lihtsustatud korras ja läbi e-maksuameti/e-tolli. Võlg, mis ületab 3 200 eurot või olukorras, kus maksumaksja pole suuteline võlga poole aastaga tasuma, on võimalik maksuvõlga ajatada tavakorras. Lihtsustatud korras võib ajatada maksuvõlga, mis ei ületa 3 200 eurot ning mille maksmine toimub vähemalt kuue kuu jooksul. Alla 600 eurose maksuvõla saab maksumaksja ajatada e-maksuameti/e-tolli vahendusel ning ajatamisperiood ei või olla pikem kui kuus kuud.

Neljas uurimisülesanne oli analüüsida maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamise mõju füüsilise isiku maksukäitumisele. Vastuseks uurimisülesandele selgus, et üksnes 3,6% füüsilisest isikust maksuvõlgnikest kasutab võimalust oma maksuvõlad ajatada. Lihtsustatud ajatamiste arv on kõike suurem oktoobris, kui saabub tähtaeg tuludeklaratsiooni alusel juurdemaksmisele kuuluva summa tasumiseks. Enamus füüsilistest isikutest, kes lihtsustatud ajatamist taotleavad on FIEd.

Ajatamisotsuste tühistamist esines 2010. aastal 33,7%. Võrreldes 2011. aasta esimese poolega vähenes tühistamiste arv 10% võrra. Samas kasvas ajatamisperioodi järgselt maksuvõlga omavate isikute arv 18%. Võrreldes 2011. aasta esimese poole lihtsustatud ajatamist kasutanud isikute käitumist 2010. aasta ajatajatega oli märgata lihtsustatud ajatamise graafikute tühistamiste vähenemist, mis võib olla seotud maksukäitumise paranemisega. Samas võrdlusest selgus, et isikute, kellel ajatamise lõppedes olid jätkuvalt võlad, arv oli kasvanud. Seega ei saa väita, et maksukäitumine oleks märgatavalt paranenud.

Lisaks intervjueeris autor maksumaksjat, kes oli 2010 ja 2011 aastal kasutanud võimalust maksuvõlgu lihtsustatud korras ajatada kaheksal korral. Intervjueeritav oli arvamusel, et tema maksukäitumist lihtsustatud ajatamine ei mõjutanud. Samas arvas ta, et kui kaoks otsese kontakti võimalus maksuhalduriga võib tema maksukäitumine muutuda.

Lõputöö aluseks olevad füüsiliste isikute maksuvõlgade ajatamiste statistilised andmed näitavad, et lihtsustatud ajatamisel puudub otsene mõju isiku maksukäitumisele. Kokkuvõtvalt, peale lihtsustatud ajatamise võimaldamist ei täheldanud autor maksukäitumise muutumist. Korduvalt maksuvõlgade tasumist ajatanud isikute seas esines maksuvõlgu ka edaspidi ning sageli esines ajatamisotsuse tühistamist.

Lõputöö eesmärk saavutati läbitöötatud asjasse puutuva kirjanduse, õigusaktide, statistika ning ajatamise taotluste ja läbiviidud intervjuu abil. Lõputöö põhjal võib öelda, et maksuvõlgade tasumise ajatamine lihtsustatud korras ei avalda küll praktiliselt mõju isiku maksukäitumisele, kuid on suureks abiks ajutistes makseraskustes maksumaksjale.

Autori arvates oleks oluline edaspidi uurida, milline on kliendikontakti mõju isiku maksukäitumisele ja kas võimalus külastada Maksu- ja Tolliameti teeninduskohta on vajalik või piisaks ka telefoni, elektronposti ja kirja teel suhtlemisest.

РЕЗЮМЕ

Дипломная работа написана на тему „Влияние рассрочки уплаты налоговой задолженности в упрощённом порядке на налоговое поведение физических лиц.”

Работа составлена на эстонском языке и состоит из 41 страниц, иностранное заключение составлено на русском языке. При составлении работы было использовано 33 источника, на которые в тексте имеются сноски.

Целью дипломной работы является анализ влияния рассрочки уплаты налоговой задолженности в упрощённом порядке на налоговое поведение физических лиц.

Для достижения цели работы поставлены следующие задачи исследования:

1. Разъяснить понятия налоговой задолженности и ее возникновения.
2. Дать обзор методов ликвидации и взыскания налоговой задолженности.
3. Дать обзор рассрочки оплаты налоговой задолженности в обычном и в упрощенном порядке.
4. Проанализировать влияние рассрочки в упрощённом порядке при оплате налоговой задолженности на налоговое поведение физических лиц.

Дипломная работа состоит из двух разделов, которые в свою очередь делятся на два подраздела. При анализе ходатайств рассрочки в упрощенном порядке используется качественный метод исследования, который включает в себя исследование специальной литературы и проведение интервью, а также количественный анализ на основе статистических данных.

Анализ показывает, что рассрочку в упрощенном порядке используют в основном физические лица предприниматели. Оказалось, что отмена графиков рассрочки стала меньше, но число лиц, у которых после окончания графика остались долги, выросло.

Выводом работы является то, что влияние рассрочки в упрощенном порядке на налоговое поведение физических лиц практически отсутствует. Тем не менее, рассрочка в упрощенном порядке помогает налогоплательщику справиться с временными налоговыми

трудностями, а так же положительно влияет на налоговые поступления в государственный бюджет.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Australian Taxation Office, "Making a payment arrangement" (2010), <www.ato.gov.au/content/downloads/COR00231153n72797.pdf> (24.03.2012)

Australian Taxation Office, "What to do if you're having difficulty paying on time ", (2010), <www.ato.gov.au/content/downloads/COR00231153n72797.pdf> (24.03.2012)

Boadway, R., Marceau, N., Mongrain, S., „Redistributive Taxation under Ethical Behavior, (2007), Scandinavian Journal of Economics vol 109, Ebscohost <uks.politsei.ee/ehost/pdfviewer/,DanaInfo=.awfdCigyjwqy35Mq32+pdfviewer?vid=4&hid=127&sid=e8604f66-c80b-424b-b852-11695f74f5c0%40sessionmgr12> (25.03.2012)

Borondolo, J., „Collecting Taxes During an Economic Crisis: Challenges and Policy Options.“ (2009), <www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2009/spn0917.pdf> (01.12.2011)

Eesti Vabariigi (Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse kaudu) avaldus E.T. pankroti väljakuulutamiseks, kohtuasi nr 3-2-1-71-06, Riigikohtu Tsiviilkolleegium, kohtumäärus, 12.10.2006, RT III 2006,37,312,

Erm, A., „Uue võlahaldussüsteemi täielik rakendumine tõhustas ameti tööd“, <www.emta.ee/index.php?id=27401 > (26.03.2012)

Ernits, M., „Kätte toimetamisest põhiõiguste valguses“ 5 Juridica (2004), 121-133

Estonian Tax and Customs Board, "Useful information on tax arrears", <www.emta.ee/index.php?id=29918> (14.03.2012)

Huberg, M., Uusorg, M., Kuusik, G. ja Lehis L. 2009. Eesti maksuseadused koos rakendusaktidega. Õigusaktide kogumik seisuga 15. märts 2009 Lasse Lehise kommentaaridega. Esimene köide. Seadused. (Tartu Maksumaksjate Liidu Kirjastus 2009)

Huberg, M., Uusorg, M., Kuusik, G. ja Lehis L. 2009. Eesti maksuseadused koos rakendusaktidega. Õigusaktide kogumik seisuga 15. märts 2009 Lasse Lehise kommentaaridega. Kolmas köide. Kommentaarid. (Tartu Maksuametsjate Liidu Kirjastus 2009)

Jallakas, A., Rist, K., “Maksuvõlgade tasumise ajatamisest” <www.emta.ee/index.php?id=2391> (15.03.2012)

Lehis, L., *Maksuõigus* (Tallinn Juura 2009)

Lillemets, K., „Tax Morale, Influencing Factors, Evaluation Opportunities and Problems: The Case of Estonia.“ (2010), <www.etis.ee/portaal/tTpublikatsioonidVaata.aspx?TextBoxAuthorName=Randlane&DropDownListClassification=0&CheckBoxExactSearch=False&DropDownListSortby=0&DropDownListPublicationType=0&CheckBox0=False&CheckBox1=True&CheckBox2=False&TextBoxAuthorFirstName=kerly%20&PubVID=330285&FromUrl0=tTpublikatsioonid.aspx> (24.03.2012)

Lillemets, K., „Võlg on võõra oma ehk kuidas tekkinud võlakoormaga hakkama saada“ (2009), <www.emta.ee/index.php?id=25589&tpl=1071> (02.03.2012)

Локтионова, А., “Отсрочка и рассрочка уплаты налогов“ <subschet.ru/subschet.nsf/cbda29f721cd2a40c3257369003aaf30/9c93359af45b0d39c325764300643bb5> (26.03.2012)

Maamaksuseadus, 06.05.1993, jõustunud 01.07.1993 – RT I 1993, 24 428...01.01.2011

Maksu- ja Tolliamet „FIE ABC“ (2011) <www.emta.ee/index.php?id=4495> (01.03.2012)

Maksu- ja Tolliamet „Lihtsustatud korras maksuvõlgade tasumise ajatamise juhis maksukohustuslasele“ (2011) <www.emta.ee/index.php?id=26582> (15.01.2012)

Maksu- ja Tolliameti maksukohustuslaste registri arvandmete põhjal tehtud autori arvutused.

Maksu- ja Tolliamet „Maksuvõla tasumise ajatamisetaotluse esitamine e-maksuametis/ e-tollis“ <www.emta.ee/index.php?id=30629> (24.03.2012)

Maksu- ja Tolliamet „Tulumaksumäär ja maksuvaba tulu suurus 2008. aastal“ (2008),
<www.emta.ee/index.php?id=22816> (02.03.2012)

Maksu- ja Tolliamet, „Viitenumbrid“ <www.emta.ee/index.php?id=1680> (04.03.2012)

Maksu- ja tolliamet „Üldine info maksuvõlgade kohta“ <www.emta.ee/?id=14578> (23.03.2012)

Maksukorralduse seadus, 20.02.2002, jõustunud 01.07.2002 – RT I 2002, 26, 150...RT I,
22.12.2011,38

Налоговый Кодекс РФ, “Глава 9. Изменение срока уплаты налога и сбора а также пени”
<www.nalkodeks.ru/text/chast1/glava9.html> (26.03.2012)

Organisation for Economic Co-Operation and Development, “Managing and Improving
Compliance: Recent Developments in Compliance Risk Treatment” (2009),
<www.oecd.org/dataoecd/36/31/42490557.pdf> (01.12.2011)

Organisation for Economic Co-operation and Development „Monitoring Taxpayers’ compliance:
A Practical Guide Based on Revenue Body Experience“, (2008),
<www.oecd.org/dataoecd/51/13/40947920.pdf> (25.03.2012)

Rahandusministeerium, “Maksukorralduse seaduse seletuskiri” (2012),
<<http://www.fin.ee/maksundus>> (16.03.2012)

Riiklike maksude maksuvõla tasumise ajatamise kord, Rahandusministri määrus, 30.04.2002 nr
60, jõustunud 01.07.2002, RTL 2002, 55, 805...RT I 10.11.2010, 25

Swedish Tax Agency, „Right from the Start“ (2012),
<www.skatteverket.se/download/18.612143fd10702ea567b80002569/rapport200501_eng.pdf>,
(27.03.2012)

Tulumaksuseadus, 15.12.1999, jõustunud 01.01.2000 – RT I 1999,101,903...RT I,28.12.2011,
63, § 3,12

Täitemenetluse seadustik, 20.04.2005, jõustunud 01.01.2006 – RT I 2005, 27, 198...RT I
21.03.2011, 35 § 3

Varusk, M., „Maksejõuetus – mis see on?“ <www.just.ee/35369> (23.03.2012)

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Maksuvõlgade dünaamika miljonites eurodes 2009-2011.	11
Joonis 2. Maksuvõlglaste dünaamika 2011.aastal	12
Joonis 3. Füüsiliste isikute maksuvõlgade dünaamika miljonites eurodes 2009.aasta aprillist kuni 2012. aasta veebruarini	12
Joonis 4 Füüsiliste isikute maksuvõlgade tasumise lihtsustatud ajatamise dünaamika 2010 ja 2011. aastal	26
Joonis 5 2010. aastal maksuvõla tasumise lihtsustatud korras ajatanud isikute maksuvõlg 2012. aasta alguses	27
Joonis 6 2010. aasta ja 2011. aasta esimese poole lihtsustatud korras ajatamist kasutanud füüsiliste isikute jätkuva võlgnevuse ja ajatamisgraafikute täitmise võrdlus	28